

Българин

БРОЙ 6 | 2024

ЦЕНА – 30 кč

Празник на българската музика в Прага

Поетесата Елка Няголова

Изкуството на Любен Петров

120 г. от рождението на Любомир Пипков

Паметникът на свободата на връх Шипка

Автобиографичната трилогия на Бохумил Храбал

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

През 2024 г. се навършиха 125 г. от рождението на Панчо Владигеров, 120 г. от рождението и 50 г. от смъртта на Любомир Пипков. По този повод сдружение „Възраждане“ организира концерт в Прага, посветен на паметта на тези големи български композитори. Той се състоя в голямата зала на Новото кметство на чешката столица и привлече многобройна публика. В него участваха млади изпълнители, които успяха да завладеят публиката със своята интерпретация и младежки ентузиазъм.

Извън границите на България камерни концерти, посветени на Панчо Владигеров, бяха организирани от посолствата ни в Букурещ и в Анкара. Най-голямото събитие безспорно беше концертът на „Камерата Хамбург“ във „Филхармонията на Елба“ с диригент Деляна Лазарова. Той се проведе по инициатива на нашата известна цигуларка Йоана Каменарска. Тя блестящо изпълни първия цигулков концерт на Владигеров пред 2100 души.

За съжаление, българска класическа музика се изпълнява много рядко не само в чужбина, но и в България. В настоящия брой ви запознаваме с творчеството на двама български композитори – докато Любомир Пипков твори в София, Ангел Михайлов композира в Прага.

По традиция отразяваме събитията, свързани с Дните на българската култура в Прага и тържеството по случай коледните празници в БНУ „Възраждане“. Неделното училище беше удостоено с грамота от

министъра на образованието и науката проф. Галин Цокос за успешната реализация на проекта по програмата „Неразказаните истории на българите“.

Представяме ви известната поетеса Елка Няголова – председател на Славянската литературна и артистична академия. С нея бродим из поетичните територии на душата и осъзнаваме, че болката ражда възлнуваща поезия.

Пред нас изниква и образът на един българин от старо време – Димитър Кудоглу, считан за най-големия дарител в сферата на общественото здраве. Той е подпомагал много българи да завършат образованието си в чужбина. Но какво се случва с неговото голямо наследство?

Назад във времето ни връща и статията за паметника на връх Шипка, който е открит преди 90 години.

Творящият в Прага художник Любен Петров ни въвежда в света на фигуралната живопис. Той споделя, че го привличат теми, които размиват границата между реалността и илюзията.

Неслучайно се пренасяме в царящата по време на празниците и пътуванията суматоха и лудост на тълпата, които често предизвикват скрит стрес и могат да бъдат опасни за нашата психика. Но можем ли да се опитаме да празнуваме по един по-различен начин, бягайки от безумната тълпа?

Скъпи читатели, през 2025 г. ще продължаваме да ви представяме много неразказани истории от близо и далеч, стига годината да е мирна и здрава!

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 9

Празник на българската музика в Прага / Коледният концерт отново сбъдна идеята за любов и доброта / Коледа в БНУ „Възраждане“ / Изложбата „Моменти“ гостува в Прага

Култура и традиции 10 - 22

Елка Няголова: Поезията е болката в гръдния кош между две вдишвания... / Любомир Пипков / В памет на Ангел Михайлов / Литературна карта на България / Любен Петров за изкуството и съвременното

Българо-чешки връзки 23 - 25

Автобиографичната трилогия на Бохумил Храбал

Размисли и страсти 26 - 27

Далече от безумната тълпа

Българска следа 28 - 29

Българи от старо време – добрините на Димитър Кудоглу

Годишнини 30 - 32

Откриването на Паметника на свободата на връх Шипка

Накратко 33

На корицата: Момчил Пандев, Ели Калчева, Павлина Гушева и Михаел Форц. Снимка: Монан Юлх
Снимки на стр. 2: архив на сдружение „Възраждане“

Viva la musica bulgarica

Празник на българската музика в Прага

На 8 декември 2024 г. в голямата зала на Новото кметство на Прага се състоя концерт, посветен на творчеството на трима български композитори – Панчо Владигеров, Любомир Пипков и Петър Христосков. Той беше организиран от сдружение „Възраждане“ в рамките на проекта „Дни на българската култура“ и се осъществи с финансовата помощ на чешкото министерство на културата и на Пражката община. В него участваха младите изпълнители с български произход Ели Калчева, Павлина Гушева, Момчил Пандев и Михаел Форц, които са възпитаници на Висшето училище по музика в Дрезден.

Концертът с творби на Панчо Владигеров, Любомир Пипков и Петър Христосков привлече много ценители на класическата музика

Концертът с българска музика беше уникален, тъй като в Чехия, а и в много други европейски държави българска класическа музика се изпълнява твърде рядко и то епизодично. Последният концерт с изцяло българска класическа музика в Прага беше организиран също от сдружение „Възраждане“ през 2005 г. и беше посветен на творчеството на Добри Христов.

Идеята за настоящия концерт Viva la musica bulgarica възникна по повод 125-годишнината от рождението на Панчо Владигеров, 120-годишнината от рождението и 50-годишнината от смъртта на Любомир Пипков. Благодарение на интерпретациите на младите и талантиливи изпълнители пражката публика успя да се докосне до музиката на Панчо Владигеров, Любомир Пипков и Петър Христосков. И докато някои композиции на Владигеров се изпълняват епизодично в Чехия, то произведенията на Пипков и Христосков са малко познати на чешката публика.

Програмата на концерта беше със-

тавена от творби, изградени върху български народни мотиви. Цигуларят Михаел Форц запозна публиката с композиторите, като обърна специално внимание на Рапсодия „Вардар“ и историята на нейното възникване в Берлин. Той подчерта факта, че симфоничният вариант на Рапсодията е

създаден специално за Дните на българската музика в Прага през 1928 г. и е изпълнен за първи път от Чешката филхармония под диригентството на Франтишек Слупка в Рудолфинума.

Концертът започна с лиричната „Песен“ от „Българска сюита“ оп. 21 на Панчо Владигеров в изпълнение на Михаел Форц – цигулка и Ели Калчева – пиано. Лирико-съзерцателното и елегично настроение на пиесата беше предадено с много финес от младите изпълнители.

Следваше „Фантазия“ оп. 15 от българския цигулков виртуоз, педагог и композитор Петър Христосков, която е една от най-известните български композиции за соло виолончело. Едночастната пиеса, изградена в свободна форма на контрастен принцип, беше изпълнена брилянтно от виолончелиста Момчил Пандев.

В света на българските народни танци ни пренесе Владигеровото „Хоро“ из „Две български парафрази“ оп. 18. В него началната кантиленна мелодия се редува с хороводни мелодии в неравноделния размер 9/8

Ели Калчева и Михаел Форц изпълняват „Песен“ от „Българска сюита“ на Панчо Владигеров

и с вихрено право хоро в последния дял, изискващ голямо техническо майсторство. Ели Калчева и Михаел Форщ успяха да пленят слушателите със своята завладяваща емоционална интерпретация.

В съкровения свят на Любомир Пипков успяха да ни пренесат младите музиканти Павлина Гушева, Михаел Форщ и Момчил Пандев с проникновеното изпълнение на неговото клавирно трио за пиано, цигулка и виолончело, в основата на което е българска народна песен.

Заклучителната част на програмата включваше емблематичната Рапсодия „Вардар“ оп. 16 на Панчо Владигеров. Тя е написана първоначално за цигулка и пиано, но по-късно претърпяла редица транскрипции. Рапсодията е най-известното българско музикално произведение. Изпълнена е за първи път през 1923 г. в Берлин от братята Любен и Панчо Владигерови.

Цигуларят Михаел Форщ и пианистката Павлина Гушева успяха да спечелят публиката с изпълнението си на тази виртуозна композиция. Тя се отличава със своя оригинален музикален език и използването на различни ефекти, които имат тясна връзка с нашата инструментална народна музика.

Похвално е, че концертът *Viva la musica bulgarica* успя да привлече както българска, така и чешка публика. Сред официалните гости бяха посланик Данчо Мичев със съпругата си, както и директорът на Българския културен институт в Прага Володя Гоцев. Събитието привлече и много чешки музиканти, сред които беше и световноизвестният цигулар Иван Женати. Младите изпълнители Ели Калчева, Павлина Гушева, Момчил Пандев и Михаел Форщ вложиха много усилия и творческа енергия в реализирането на това събитие и неслучайно бяха възнаградени с бурни аплодисменти от многобройната публика.

Остава да си пожелаем още много такива събития, които да популяризират българските композитори зад граница, защото тяхната музика безспорно е неизменна и стойностна част от културното ни наследство.

Мария Захариева

Звучи Рапсодия „Вардар“ от Панчо Владигеров в изпълнение на Михаел Форщ и Павлина Гушева

Момчил Панчев изсвири Фантазия опус 15 от Петър Христосков

Аплодисменти за младите музиканти, които запознаха чешката публика с клавирното трио на Любомир Пипков

Коледният концерт отново сбъдна идеята за любов и доброта

Михаел Форщ и Филип Зайков откриха концерта

Традицията е от 21 години

Тя повелява малко преди Коледа да събираме в светая светих на класическата музика в Прага и Чехия, Рудолфинума, талантиви изпълнители и пъстра галерия от зрители. Коледният концерт е сред най-очакваните събития, които организира сдружение „Възраждане“, като така беше и сега, в края на 2024 г. Пък и този път щастието ни се усмихна – времето беше чудесно като за декември, а в главите ни имаше само едно – мисълта за щастлив празник.

А и за какво ли друго да си мислим, докато слушахме прекрасните изпълнения на толкова различни като стил и характер музиканти... Сгръващата усмивка на Филип Зайков и чудесното майсторство на Михаел Форщ, перфекционизмът на Павол Праженица и бъдещият възхищение глас на Михаела Займи ни накараха да открянем вратата на друг свят, в който властва изкуството; пак то ни доближава един до друг и ни позволява да говорим на език по-съвършен и сближаващ.

Точно това е целта на коледния концерт

Мисията му е със силата на музиката да обединява представители на различни народи, да връща на дневен ред темата за приятелство-

то... Затова и празничната програма изцяло ни потопи в този красив свят, глътка въздух си поемахме само между отделните изпълнения, но и тогава всъщност просто ръкопляскахме с грейнали очи, а по усмивките, изписани на лицата на изпълнителите, разбирахме, че сме открили ключа към тяхната музика, към техните изпълнения.

Концертът започна с Дует за цигулка и виола от Моцарт

Партнираха си Михаел Форщ и Филип Зайков. Точно Михаел играеше основна роля и в едно друго

неповторимо събитие, организирано съвсем скоро от нашето сдружение – първия по рода си концерт в Прага и Чехия, посветен на творчеството на Панчо Владигеров, Любомир Пипков и Петър Христосков.

Да се върнем обаче на сцената в Суковата зала на Рудолфинума... Мецосопранът Михаела Займи бързо ни пренесе заедно с пианиста Павел Ворачек в света на музиката на Амилкаре Понкиели. Неговата най-известна опера „Джоконда“ е създадена по либрето на талантивия композитор и либретист Ариго Бойто. Слушателите в залата имаха шанса да чуят арията на Сляпата от „Джоконда“.

Като с възшебна пръчица се пренесохме и в чешките земи

Очаквахме ни няколко творби от големия маестро Бедржих Сметана. И това не беше случайно – тази година се навършиха 200 г. от рождението на големия чешки композитор. Пианистът Павол Праженица ни дари с коктейл от емоции със своето изпълнение на рояла. Той изпълни „В Чехия“ от цикъла „Сънища“ и „Чешки танци“.

По-късно през същата тази концертна вечер се насладихме още веднъж на творчеството на Сметана. Към Павол Праженица тогава се присъедини и Кристиан Мрачек със своята цигулка. Те изпълниха творба, която донякъде кореспондира с „Моята

Михаела Займи и Павел Ворачек

Слушаме музиката на Амилкаре Понкиели

Анна Райнганс със своята флейта

родина“ – емблематичен цикъл от симфонични поеми. „От родния край“ е също програмно, но камерно произведение, в което лиричното начало се редува с жизнерадостна музика, завършваща с енергичен финал.

Музиката се лееше от сцената изпълнение след изпълнение

Ръкопляскахме от сърце и след изпълнението на Интермеццо от Йоханес Брамс, отново на Павол Праженица, но и след заключителната Пасакалия на норвежкия композитор Юхан Халвошен, която е създадена по теми от финалната част на сюита в сол минор от Георг Фридрих Хендел. Имахме удоволствието да ни я поднесат музикантите, които откриха концерта – дуетът Михаел Форщ и Филип Зайков.

Но ако някой попита какво точно си тананика човек вечерта след толкова разнообразен и изпълнен с прекрасни изпълнения концерт, също има отговор... Това беше толкова вдъхновяващата „Блестяща фантазия“ от Франсоа Борн по теми от операта на Жорж Бизе „Кармен“ – за флейта и пиано. Дуетът Анна Райнганс и Павел Ворачек изпълни очите на присъстващите с блясък, който сме свикнали да наричаме коледен дух. Блясък, който заразява сърцата и ги прави по-одухотворени. Вълшебство, което е дарено само на музиката. Именно затова година след година сдружение „Възраждане“ организира коледния си концерт. За добра и сбъдната Коледа. За щастлива нова година.

Красимир Проданов

Част от концерта беше посветена на Бедржих Сметана. Кристиан Мрачек и Павол Праженица

Коледният концерт на сдружение „Възраждане“ отново се превърна в магия

Снимки: Деница Проданова

Коледа в БНУ „Възраждане“

В очакване на Дядо Коледа

И тази година, както вече е традиция, в БНУ „Възраждане“, гр. Прага посрещнахме Дядо Коледа. Преди това обаче учениците от училището и техните преподавателки старателно се подготвиха за най-чакания празник. Седмици наред децата усърдно и търпеливо учеха стихотворения и песни и репетираха коледните сценки, с които да изненадат своите родители и гости. В седмицата преди тържеството се проведе обичаите от малки и големи коледни работилнички. Учениците от различните класове си припомниха обичаите, съпровождащи Бъдни вечер и Рождество Христово, изработиха снежни човечеци и елхички от различни материали, както и коледни картички, с които да зарадват близките си.

И ето, че дългоочакваният ден – 15 декември 2024 г. – дойде, и то не с едно, а с цели две тържества. Още от сутринта кипеше усилената подготовка – учителките украсиха празнично залите и подготвиха декорите, учениците си припомниха за последен път стихове и реплики и се преобличаха в традиционни български носии, родителите подреждаха вкусотиите, които бяха донесли, за да зарадват децата.

Първо започна тържеството на учениците от първи до четвърти клас и на децата от предучилищната група. То се проведе в голямата зала на Дома на националните малцинства и на него най-чаканият гост беше, разбира се, самият Дядо Коледа. Най-малките деца от подготвителната

група поздравиха добрия старец със стихотворение, а по-големите ученици не само рецитираха коледни стихове на обичани български писатели като Дора Габе, Елисавета Багряна, Гео Милев, Иван Вазов и др., но му изпяха и коледни няколко песни.

Първокласниците по забавен начин разказаха на публиката за трудностите на Дядо Коледа и джуджетата при доставянето на подаръците. Учениците от втори клас представиха сценка по приказката „Коледари“ на Константин Константинов. Четвъртокласниците пък се въплътиха в ролите на Дядо Коледа, Снежанка, Снежинка, елена Рудолф, джуджетата и заедно опитаха да преброят колко подаръци трябва да бъдат подготвени за децата. А подаръци накрая имаше, разбира се, за всички, както и много усмивки, прегръдки и снимки за спомен.

Тържеството на големите ученици – от пети до осми клас – беше в

галерията на Дома на националните малцинства. Дядо Коледа отново беше наш скъп гост, а учениците поздравиха него и публиката с две коледни песни. След това те представиха сценка, в която пресъздадоха обичаите на Бъдни вечер в едно традиционно българско семейство. Облечени в носии, момчетата и момичетата от пети до осми клас седнаха край истинска коледна трапеза и ни припомниха какви ястия слагаме на трапезата си на Бъдни вечер, какво символизира бъдникът, защо хлябът присъства задължително в празничния календар на българите. „Колкото житни зрънца има в тази пита, толкова късмет да има за всички! Колкото високо вдигам питата, толкова високо да е житото през идната година“ – изрече благословията една от участничките в сценката, а всички получиха по парче от питката, специално приготвена за празника от г-жа Добринка Чакъррова, една от учителките в БНУ „Възраждане“. Имаше и късмети, а накрая дойдоха и коледарите, за да изречат своите благословии и пожелания за здраве и плодородие.

За своето усърдие и старание при пресъздаването на обичаите учениците заслужено получиха бурни аплодисменти, а Дядо Коледа ги зарадва със специално подготвени за тях подаръци. Много мили думи и пожелания пък съпровождаха неформалната част от празника. А след добре свършената работа предстоеше ваканция – пълна с радост и коледна магия и с надеждата, че новата година ще ни донесе щастие и здраве.

д-р Десислава Вилимовска

Учениците от среден курс пресъздадоха обичаите на Бъдни вечер

Изложбата „Моменти“ гостува в Прага

Доц. Мария Анастасова

Част от експозицията „Моменти“

На 1 декември 2024 г. в галерията на Дома на националните малцинства в Прага беше открита изложбата на Мария Анастасова „Моменти“. Тя беше експонирана в рамките на проекта „Дни на българската култура“, който се реализира от сдружение „Възраждане“ с финансовата подкрепа на Министерството на културата и на Пражката община.

На откриването на изложбата художничката Петя Константинова представи доц. Мария Анастасова като успешен професионалист в Югозападния университет „Неофит Рилски“ и като успешен художник в живота. Тя каза, че е убедена, че зад всеки от нас стои един малък творец и че човек трябва да успее да намери

време за това, което обича да прави. Творчеството поражда творчество и е важно стойностните неща да имат публичност, за да могат да провокират хубави емоции и пориви.

„Рисувам от дете, защото не мога да не рисувам“, сподели доц. Мария Анастасова. „Искам да оставя картините ми да говорят сами и ако намерите в тях нещо от себе си, ще бъда изключително доволна“. Тя благодари на Мария Захариева за предоставената възможност да изложи картините си в Прага, както и на Петя Константинова – за оказаната помощ при подреждането на изложбата.

Изложбата е озаглавена „Моменти“, тъй като отразява различни моментни състояния от душевния свят на

художничката и уменията ѝ да улови и пресъздаде мигновени настроения. Тя включва картини, които носят различна емоция и колорит. Някои от тях, като „Венецианска маска“ и „Плевнята“, имат конкретни заглавия; други – като „Откраднатото отражение“, „Разпадане на Аз-а“ и „Гората на тайните“ – ни пренасят в един имагинерен свят и предизвикват нашата фантазия.

Експозицията отразява богатата и ярка палитра на художничката и уменията ѝ да внуши на зрителите своите чувства, емоции и впечатления.

Пожелаваме ѝ пламъкът на вдъхновението да е винаги с нея, за да осъществи още много самостоятелни изложби.

Мария Захариева

Откриване на изложбата

Мария Анастасова е родена във Веллингтон през 1981 г. Професионалният ѝ път я отвежда в поле, което се намира далеч от изобразителното изкуство, но тя не спира да преследва детската си мечта да рисува. Мария Анастасова е доцент по американска литература в Югозападния университет „Неофит Рилски“, публикувала е две книги и многобройни академични статии, посветени на литературата, киното и художествените преводи, и макар че обожава професията си, най-ценните моменти за нея са онези, в които успява да открадне време от натовареното си ежедневие, за да рисува. Изложбата „Моменти“ е нейната първа самостоятелна изложба.

Елка Няголова: Поезията е болката в гръдния кош между две вдишвания...

Поетесата Елка Няголова

Поет, писател, преводач, антологист. Ти си вече позната на читателите на сп. „Българи“ – през 2011 г. в брой 5 – 6 излезе интервю с теб, в което разговаряхме за поезията, за проектите ти – поетичния фестивал „Славянска прегръдка“ и сп. „Знаци“. Още тогава ти загатна това, че съвременният свят е преди всичко материален и все по-често забравяме за душата. А днес – промени ли се нещо? Какво е мястото на поезията, културата и духовността в живота на съвременния човек?

Голямата човешка дилема „Да имаш или да бъдеш?“, формулирана от Ерих Фром, рязко обърна цивилизационния избор към онова, което е по-лесно – да имаш. „Имането“ на материални ценности пък (нашият народ използва друга дума – грубичка, но по-точна – „лакомия“) много бързо промени психологическия профил на съвременния човек – чувствителността му се притъпи; стана по-безогледен в страстното преследване на материя; той забрави ценностната си система, пазила векове обществата от разруха; изхвърли зад борда всякакви морални и етични принципи... Духовната жажда отстъпи. И той стана просто консуматор. Забрави една своя поговорка: „Катафалката няма чекмеджета“. Има и още една: „Последната риза е без джобове“...

А какво се случи в това време с поезията и изкуствата? Слава богу, това са духовни дейности, отделни

и различни координатни системи... Поезията – във всичките си форми, винаги надживява обществата. Просто тя си е Божие дихание. А то е безсмъртно. (Не говоря за подобията, с които са пълни социалните мрежи, а за истинската поезия, която докосва живия нерв...) Тя се ражда, чете, размножава, с новите технологии – още по-бързо. Това значи, че си има свой „електорат“. Ох, каква гротескна дума – нарочно я ползвам в случая, за да намекна в каква блатна и политически деформирана среда продължава да се създава поезия. Друг е въпросът, че поетите днес живеят по-трудно, а пазарният принцип поставя думите и книгите им наравно със... семките например. Пак ще кажа – говоря за Поезия, а не за амбициозни напъни...

Нека поразсъждаваме повече за предпоследната ти стихосбирка „Шест грама“ (изд. „Орфей“ и Славянска академия, 2017), която още не е позната на читателите на изданието. В нея определяш Душата – тежи 5 – 6 грама, „с планини от надежда, върхове от любов и пропасти от омраза“... Как реши да навлезеш в тази деликатна, но и необятна тема – толкова навременни, но и болезнени са въпросите, които засягаш в книгата...?

Когато човек напише и издаде 30-ина книги, би трябвало да се очаква, че вече е „пораснал“. Това е една автоиронична шега, с която приятелят художник Никола Манев (Светлина за душата му!) ни канеше за поредния си рожден ден. Не казваше „остарях“, а „пораснах“... Та и аз сега. „Порастването“ неминуемо ни довежда до най-важното, за поезията включително. Тя точно с това се занимава – с Душата. По-леките „лексиконни“ стихове (всички сме ги писали!) са в една гимназиална възраст. А по-късно те интересуват точно тези 6 грама: какво се случва с тях и какво се е случило... Те са като мек пластилин, в който се отпечатва целият човешки живот – с всичките му възторзи и падения, постижения и загуби, любови и следлюбови... По света има редица научни

лаборатории, които се занимават точно с това – какво става с човешката Душа, след като спрат жизнените функции. Има и различни теории за тежестта ѝ. Но това са други сфери...

Поезията се интересува от протуберансите на Душата при всякакви човешки преживявания. Включително и от това как тя преминава през любовта и следлюбовта... Това са все базисни теми.

Всички знаем за дългогодишното ти приятелство с голямата дама на българската поезия Дора Габе. Кои са трите най-важни завета, които получи от нея?

Само, ако може, нека да заменим думата „приятелство“ с една по-спокойна дума – „общуване“. Така, де. С Господ не можеш да си приятел. Винаги съществува едно дълбоко уважение и чинопочитание. А Дора Габе не е Бог, но е жрица! Тя ме познаваше от дете, от съвсем малка, бях само в шести клас. Чела е най-ранните ми и непохватни стихове. Говорили сме си буквално за всичко. Разказвала ми е неща, които няма откъде да се прочетат – за нея самата, за събития и личности от дългата епоха, в която е живяла. А по-късно, като се преместих в София, се виждахме всяка седмица, че и по-често понякога – когато имахме „прозорец“ в учебната програма в Университета, тичах при нея.

Много неща научих от личния ѝ пример – това, как трябва човек да подбира думите си; или как трябва да се подготви за симфоничен концерт; или как от многото строфи да направи 5 – 6, без да разплиска стихотворението; как да чува, когато слуша вече готовия си превод от друг език... До „дребнички“ неща, като това да си точен, когато приемеш среща; в приятелски кръг деликатно да търсиш приликите, а не отликите между различните си събеседници... О, тя беше роден дипломат и умеше да „заобля и изглажда“ острите ръбове... Но! Аз нито веднъж не си разреших да я заговоря на „ти“, въпреки протестите ѝ, че я карам да се чувства стара с това „Ви“. Нито веднъж не забравих, че съм

пред Дора Габел! След нейната кончина – още повече.

Беше ми споменала, че Дора Габел е запознала лично и с другата грандама на българската поезия – Елисавета Багряна. Можеш ли да ни споделиш нещо интересно и поучително и от общуването си с „Вечната и Святата“?

Това запознанство е също подарък от Съдбата. Всъщност, и двете бяха магични със своята аура, с личния си поведенчески стил, с високата си поезия, която винаги бе над битийните теми. Дори и когато пишеха за своята женска същност, особено Багряна, винаги я имаше „рамката“ на едно изтънчено философско начало, на един амазонски порив да погледне на света отвисоко, от Рожан например...

И за двете Родината беше много свято понятие, а любовта към небето и звездите – вътрешна потребност на разкрепостената Душа... Ето, че пак стигнахме до Душата. И нещо важно – имаха хубаво приятелство, въпреки булевардните сплетни около тях. Нито веднъж не ги чух да кажат лоша дума една за друга. Имаха благородство и достолепие, а и особено чувство за историчност. А в работата си всяка от тях беше различна. Няма да забравя как в късните си години Багряна превеждаше Ален Боске. Тогава тя вече беше със сериозно увредено зрение и не четеше оригинала сама, а слушаше прочита веднъж, два пъти... Облягаше глава назад в креслото и застиваше. След някое време изричаше фразата на български. Веднъж

© Михаил и Кристина Белчеви

Представяне на книгата „Ние“ в НДК

само ми се случи за малко да дишам, не – да не дишам, край нея по време на този странен процес. И бях изумена от творческата ѝ кондиция...

Какво мислиш за литературните приятелства на по-млади поети с по-утвърдените? Има ли ги и днес, или поетите предпочитат да работят самостоятелно и не са им нужни подобни приятелства, подкрепа и преживявания?

Не се наемам да правя обобщения, макар да съм била и в двете ситуации. Някога, и това е валидно за цялото ми поколение, беше естествена тази връзка между поколенията. Намирам я за безценна! Имаше радостта да растем край значими български поети и писатели, да се учим от тях в движение. Много от тези наши учители по поезия по-късно ставаха наши скъпи и уважавани приятели, с които си пишехме писма за поредните премиери на книги, кратки отзиви от прочетеното. В архива си имам десетки такива... За истински писма става дума – върху хартия... После с напредването на годините водех различни клубове – като сегашните курсове за творческо писане. Десетки години... С някои от тези млади и талантлив хора и до ден днешен сме приятели. Красива взаимност!

През 2021 г. по времето на тогавашната т.нар. „ковидна пандемия“ излезе последната ти засега книга „Парапет за душата“ (изд. „Български писател“, 2021). Лично за мен беше удоволствие да прочета тази

книга, тя е по-различна, веднага остави траен отпечатък в душата ми... Тя е композирана от 5 части, като преди всяка от тях има кратка философска сентенция със заглавие „Редове от личния дневник“. Кажеш ли нещо повече за тази книга, как реши да споделиш в нея и част от личните си дневници и планиваш ли да издадеш и тях като книга?

Аз на шега наричам тези кратки мои сентенции от дневника „философемии“, възприемайки названието, което даде за една своя книга акад. Ристо Василевски. Тази негова книга „Съновидения“ ние, от Славянска академия, я издадохме на български език. Сетих се за моите дневници в тази връзка, защото всичко, което съм записвала като конкретни впечатления от текст, от някого или от нещо, завършва с такъв кратък афоризъм. Стори ми се интересно да вмъкна по нещо от тях в композицията на „Парапет за душата“ (като един такъв разделителен парапет преди всеки цикъл)... Да, имам идея да ги издам, дано да ми стигне времето. Съвсем скоро предстои издаването на три томчета с мои неща: „Само тази ЛЮБОВ“, „Само тази БЪЛГАРИЯ“ и „Само тези ДУМИ...“. В третата книга ще бъдат и философемите ми. Живот и здраве да е!

Стихосбирката „Парапет за душата“ съдържа една много важна за цялостната концепция сентенция – „Поезията е записаната болка в гръдния кош между две вдишвания“. Много болка има в тази книга, много лични разговори с най-близ-

Елка Няголова със сина си Валерий Пощаров

ките хора до сърцето ти – с татко ти, майка ти, брат ти, чиито ръце вече не можеш да стиснеш, но с тях те свързва едно небесно хвърчило, със сина ти и любимия до теб, с внуците... Това ли е за теб поезията днес – механизъм за записване на болката? А къде е тънката „въжена“ линия между личното и общочовешкото, през която прескачат думите и душите?

Да, поезията е болка. Всичко значимо в живота е болка, както ни казваше Блага Димитрова. Обикновено точно болката, а не усмивката, ражда вълнуващата поезия... Като се замислим, така е и във фолклора – най-хубавите наши песни са тъжните. *Тъгата е солта, която е останала от една мисъл, след като излишната вода се е изпарила...* А когато аз пиша, не мисля, разбира се, за връзката между личното и общочовешкото... Това е следващ етап на проверка – когато почувстваш при среща с читатели коя от твоите теми и метафори е докоснала и техния ум и сърце. Тогава между автора и читателя се оплита една тънка сребърна паяжина от емоции, която завинаги ги свързва. Възприемайки текст, който му е харесал, читателят всъщност дописва в себе си стихотворението... И ето, че личното вече не е само лично.

Като говорим за общочовешкото, тази книга е важна за България, защото тя казва много и за Отечеството. За него също говориш с болка и тъга, говориш за децата ни, в чиито ръце „ще пеят ябълките от къщи“, но техните песни ще са тъжни. Книгата ти спечели наградата

на СБП за Поетична книга на 2021 г. и Националната награда за родолюбива поезия „Георги Джагаров“. Защо толкова тъга по отношение на Отечеството ни, какво се промени в мисленето или отношението на днешния българин към Родината?

Много! Самите понятия „Родина“ и „Отечество“ вече рядко се изговарят. *Олекнахме без своите традиции и ценности, без самосъзнанието откъде и откога сме на тази земя...* Без чистотата на езика си, за който светите братя Кирил и Методий водиха диспути... Олекнахме, защото допуснахме 240 лъжеапостоли да превърнат Родината ни в тържище, на което всичко се продава като загнили домати... Срамуваме ли се? От какво? Кому искаме да приличаме, ако не на себе си?... Разбира се, има и процеси, които торпилират устоите на целия свят, не само на България. Но нека да се ограничим с онова, което сами бихме могли да поправим. Като начало: да вдигнем чела и да се държим достойно, а не като сервитьори, очакващи бакшиша си...

Да поговорим за нещо по-оптимистично. Толкова години ти остана вярна на идеята за славянската взаимност и прегръдката между славянските народи, която ни дава радост и надежда. Организираш и до днес международен поетичен фестивал „Славянска прегръдка“. Кажете ни нещо повече за спецификата на последните издания, за бъдещите проекти на фестивала...

Славянска академия ми е любов. И

своеобразно верую. Това е един чисто културологичен дългосрочен проект, който свързва духовно славянските творци на базата на общия праезик и близост между днешните славянски езици, на базата на общия ни културен и духовен код. В 20 страни в Европа имаме наши филиали на Академията. В тях са обединени поети, художници, музиканти, театralи и филмови дейци, преводачи и философи... Най-голямата емоция всяка година е Международният фестивал на поезията „Славянска прегръдка“, както и международният конкурс за поезия „Летящо перо“. Тази година форумът продължи 7 месеца и с наситена програма – у нас и в няколко славянски страни. Фестивалът има вече 18 издания, над 110 авторски книги, преведени на български и други езици, много двуезични и многоезични антологии. Това е едно сближение на културите, което прокламира и ЮНЕСКО и което ние споделяме...

Ти си председател и на Славянската литературна и артистична академия, сред чиито почетни членове има солидни имена... Кажете някои от тях.

Сред поетите: Любомир Левчев, Ивайло Балабанов, Найден Вълчев (България), Нил Гилевич (Беларус), акад. Ристо Василевски (Сърбия), акад. Луко Палиетак и акад. Якша Фиаменго (Хърватия), Андрей Дементиев, Евгений Евтушенко (Русия), световните режисьори и писатели Кшищоф Зануси (Полша) и Емир Кустурица (Сърбия), художникът проф. Стоимен Стоилов (България), композитора, поетът и певецът Михаил Белчев, тенорът Калуди Калудов (България)... Имаме и почетни членове с принос за духовното сближаване между църквите и народите: бозепочившият патриарх Неофит Български, бозепочившият патриарх Иринея Сръбски, бозепочившият митрополит на Черна гора – проф. Амфилохий Радович, митрополит Варненски и Великопреславски Йоан... За нас е чест, че почетен член на Славянска академия е и Президентът на Република България Румен Радев... И има една дума, която ни дава оптимизъм – думата „ЗАЕДНО“.

Въпросите зададе Димана Иванова

Любомир Пипков (1904 – 1974)

Любомир Пипков е емблематичен български композитор и виден представител на т.нар. „второ поколение“ български композитори. Той е и един от най-видните дейци на музикалната ни култура в периода от 30-те до 70-те години на ХХ век.

През 2024 г. двете кръгли годишнини – от рождението и от смъртта на твореца – бяха отбелязани със симфонични концерти в София, Пловдив и Шумен. В чест на своя патрон Националното музикално училище в София експонира фотоизложба, откри барелеф на Любомир Пипков и организира тържествен концерт. (б.ред.)

Любомир Пипков пред рояла

Жизнен и творчески път

Любомир Пипков е роден на 6 септември 1904 г. в скромно, интелегентно семейство. „Родното ми място е Ловеч с люляковите гори, реката и покрития мост. Първите ми спомени обаче са от София“, пише по-късно композиторият. Баща му Панайот Пипков е един от видните представители на т.нар. първо поколение български композитори. Учи музика в Италия, но се връща в България, без да завърши образованието си по финансови причини. Установява се в Ловеч, където работи като учител и капелмайстор. Панайот Пипков е преди всичко композитор песенник – любимият на поколения българи химн на Кирил и Методий „Върви, народе възродени“ е неговото най-популярно произведение. Майката на Любомир Пипков също е много музикална.

Малкият Любомир още от ранното си детство проявява безспорна музикална надареност. През 1918 г. семейството се премества в София. Следващата година Любомир Пипков е приет в Музикалното училище в София в класа на чешкия пианист Хенрих Виз-

нер, а музикална теория изучава при композитора Добри Христов.

В периода от 1923 до 1926 г. Любомир Пипков е студент в Държавната музикална академия в София. Пиано му преподава Иван Торчанов. През 1923 г. Пипков написва „Двадесет и две вариации“ за пиано. След успешното им изпълнение в училището преподавателите дават необходимата препоръка на младия композитор, за да получи стипендия за следване в Париж.

Парижки период

От 1926 до 1932 г. Любомир Пипков учи в Париж в прочутото „Екол нормал дьо мюзик“, създадено през 1918 г. от известния пианист и диригент Алфред Корто като алтернатива на Парижката национална консерватория. Там негов учител по композиция става известният композитор и педагог Пол Дюка, а пиано и история на музиката му преподават видните френски музикантки Ивон Лефебюр и Надя Буланже.

Две години след пристигането си в Париж – през 1928 г. – Пипков пише

първия си струнен квартет, който е и първият струнен квартет в българската музика и първото значително произведение на композитора. В него въпреки ясно забележимите влияния на Дебюси и Равел водещо значение има самостоятелното музикално мислене на младия автор.

Нестандартният изпълнителски състав на Четири народни песни за глас, флейта, пиано и виолончело копира този на Мадагаскарските песни на Равел. Сонатата за цигулка и пиано № 1 се отличава със свеж тематизъм и разнообразна метроритмика. Клавирното трио в до минор е двучастно.

Нетрадиционен е съставът на Концерт за духови, ударни и пиано, писан в края на престоя на композитора във Франция (1931 – 1932 г.). Еднократно изпълнено скоро след създаването му в Париж, това модерно произведение за съжаление повече не е свирено – до 1944 г. в България няма публика, подготвена за възприемането на такъв тип музика, а след 1944 г. на сложния съвременен музикален език на творбата не би се погледнало с добро око поради официално наложените идеологически постулати.

Пак в Париж са създадени соловите балади „Конници“ и „Тракия“ по стихове на Никола Фурнаджиев и „Воденичар“ по текст на Иван Мирчев – Пипков е създателят на жанра *солова балада* в българската музикална култура.

Най-крупното произведение на композитора от този период от живота му (продължаващ до около средата на 30-те години) е операта „Янините девет братя“. Въдъхновен от мрачната символика в едноименния разказ на Никола Веселинов, в който са пресъздадени събития от времето около падането на България под турско робство, Пипков започва работа над либретото на операта и над музикал-

Любомир Пипков, 1926 г.
Снимка: архив на Софийска опера и балет

ната му реализация още през 1928 г.; отзивите за творбата при премиерата ѝ на сцената на Софийската опера през 1937 г. са противоречиви.

Друго значително произведение на Пипков от първия етап в творческото му развитие е написаната през 1934 г. поема за хор и оркестър „Сватба“ по текст на Никола Фурнаджиев.

От средата на 30-те до първата половина на 50-те години на XX век в творчеството на Пипков се оформя нов, втори период, който се отличава с по-традиционен музикален език. Композитора създава произведения като операта „Момчил“, Първа и Втора симфония, клавирен и цигулков концерт, струнен квартет № 2, 16-те вариации за струнен оркестър „Пътуване из Албания“.

Средата на 50-те години носи друг стилистичен прелом в творческия почерк на Пипков – композитора се връща към търсенията от парижкия си период, но вече на ново равнище. Важни произведения от този трети, последен период в творчеството му са „Оратория за нашето време“, операта „Антигона 43“, Трета и Четвърта симфония, симфония концерт за виолончело и оркестър, концерт за кларинет и камерен оркестър, трети струнен квартет с тимпани, цикълът от пет песни по стихове на Ронсар, Лорка и Алберти за глас и пиано (с по-късна авторска транскрипция за глас и оркестър), акапелните хорови цикли „Мадригали“ и „Приглушени песни“, клавирните „Метроритмични студии и картини“, „Пролетни приумици“ и „От 1 до 15“.

Освен като композитор, от завръщането си в България до края на живота си през 1974 г. Любомир Пипков се изявява активно и като общественик, музикален критик и педагог. Работи като корепетитор, хормайстор и директор на Софийската народна опера.

Творчеството на Любомир Пипков

Композициите на Пипков се отличават с жанровото си разнообразие: той е автор на симфонии, концерти, квартети, клавирни цикли, кантатно-ораториални произведения, опери, хорова и солова вокална музика. Особено впечатляваща е равностойността на художествените му достижения в тези жанрови сфери.

Инструментална музика

Любомир Пипков е автор на четири симфонии.

Основни изразни сфери в драматургията на Първата симфония (1939 – 1940), вдъхновена от испанската гражданска война, са героичното, лиричното и скерцозното начало. В нея се долавят влияния от романтизма и импресионизма.

Втората симфония, написана в началото на 50-те години, е с героико-патетичен характер: нейният тематизъм е близък до тематизма от музиката към филма „Септемврийци“.

Създадената през 1964 – 1965 г. Симфония № 3 се отличава с нетрадиционен изпълнителски състав (струнен оркестър, ударни инструменти, два рояла и тромпет). Пианата са третирани по перкусионен начин – типичен за XX век маниер. Солото на тромпета се свързва с образа на злото и внушава идеята, че то е вътрешно присъщо на многовъзхваляваната тогавашна българска действителност.

Последната Четвърта симфония на Пипков е за струнен оркестър и е написана през 1970 г. специално за камерния оркестър „Софийски солисти“. Произведението впечатлява и с използваната в него модерна композиционна техника: то е изградено въз основа на 12-тонова редица (Пипков е единственият от т.нар. второ поколение български композитори, който въвежда в някои свои произведения елементи от атоналната музика).

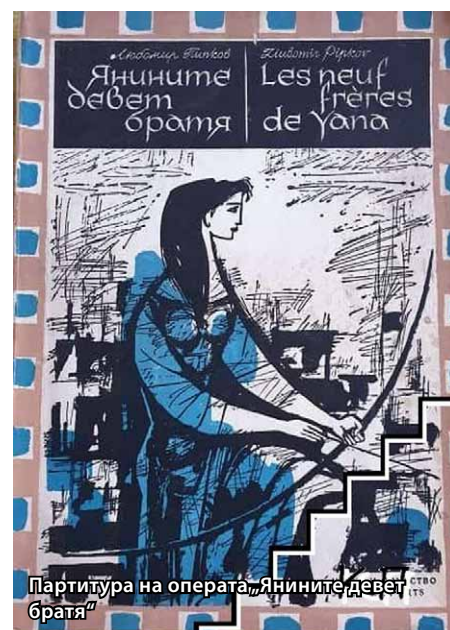
Важна част от инструменталната

музика на Пипков са неговите концерти. Клавирният и цигулковият концерт, писани в началото на 50-те години, са по-традиционни. През 1957 г. по поръчка на известния руски виолончелист и диригент Мстислав Ростропович композитора създава Симфония-концертанте за виолончело и оркестър – значително по-сложно като музикален език, мащабно и въздействащо произведение. Друг безспорен връх в творчеството на Пипков е неговият Концерт за кларинет и камерен оркестър: отново двучастен цикъл с втора част в контрастно-съставна форма.

Към камерните симфонични творби на Пипков трябва да бъдат отнесени и създадените значително по-рано (през 1950 г.) Вариации за струнен оркестър „Пътуване из Албания“; тема на произведението е автентична албанска народна песен.

Камерна инструментална музика

Забележителни са постиженията на Пипков в областта на камерната инструментална музика. Пипков е автор на Соната за цигулка и пиано, Клавирно трио, Клавирен квартет, три струнни квартета, третият от които – с тимпани. Специално внимание заслужава соловата му клавирна музика – циклите „Метроритмични студии и картини“, „Пролетни приумици“ и „От 1 до 15“, а специално двете тетрадки на „Метроритмични студии и картини“ могат да бъдат наречени *Менделеева таблица на българските*

Партитура на операта „Янините девет братя“

метроритми, в която към автентично фолклорните схеми Пипков добавя и свои собствени.

Музикално-сценични произведения

Другата основна област в творчеството на Пипков е неговата вокална и вокално-инструментална музика. Пипков проявява особена изисканост към подбора на текста.

Тези качества на композитора се изявяват ярко още в първата му опера – „Янините девет братя“. Изследователите я характеризират като истинска национална българска опера, тясно свързана с българщината. В нея преобладава речитативното начало. Френският възпитаник Пипков извежда словото на преден план подобно на Дебюси в операта „Пелеас и Мелизанда“.

Втората опера на Пипков – „Момчил“ – в съответствие с тенденциите във втория творчески период на композитора се отличава със значително по-традиционен подход към жанра. Операта е по либрето на Христо Радевски върху романа на Стоян Загорчинов „Ден последен, ден господен“. Поставена е на сцената на Софийската опера през 1948 г. под диригентството на Асен Найденов.

Последната опера на Пипков е „Антигона 43“. Още заглавието на творбата подсказва нейната съзвучност с актуалните тенденции в европейската музика на XX век, за която преосмислянето в съвременен контекст на класически древногръцки сюжети е типично явление. Речитативното начало отново е водещо, а оркестровите интерлюдии, предшествващи хоровите интермедии, са важна част от симфонизацията на произведението.

Кантатно-ораториални жанрове

Те са представени в творчеството на Пипков с поемата за хор и оркестър „Сватба“ (1934 г.) и „Оратория за нашето време“.

В „Сватба“ са пресъздадени събитията от Септемврийското въстание. Литературната първооснова на творбата е едноименната поема на Никола Фурнаджиев.

„Оратория за нашето време“ е монументално произведение: 18-те му части се изпълняват от рецитаторка,

„Янините девет братя“ – постановка на акад. Пламен Карталов.
Снимка: Светослав Николов, Софийска опера и балет

соло бас, смесен хор, детски хор и голям симфоничен оркестър. Текстът на Владимир Башев представя събитията от 1958 г. в Ирак от подчертано личен ракурс: чрез писмата, които едно момиче пише до своя любим – войник в тази далечна страна. Цялостното внушение на творбата обаче е насочено към политическите вълнения в онези години в света и всеобщия страх от III световна война. Сложният музикален език и многопосочното разработване на замисъла са безспорни достойнства на ораторията (те обаче стават причина за първоначално хладния ѝ прием).

Хорови и солови вокални творби

Трябва да бъдат отбелязани и хоровите и солови вокални творби на Любомир Пипков: акапелните хорови цикли „Мадригали“ по стихове на съвременни български поети и „Приглушени песни“ по стихове на Марина Цветаева, както и редица самостоятелни хорови песни

Пипков като общественик, музикален критик и педагог

Освен като композитор, Любомир Пипков се изявява активно и като общественик и музикален критик.

Той е личност с подчертано общественическа нагласа и съвсем закономерно е един от основателите на първото българско композиторско сдружение „Дружество за съвременна музика“ през 1933 г. От 1947 г. до 1954 г. той е председател на създадения на негова основа Съюз на българските композитори; фактът, че

в СБК не се достига до политически репресии, е до голяма степен негова заслуга.

Пипков е един от най-интензивно занимавалите се с музикална критика български композитори – автор е на десетки статии за български композитори и за чужди автори, дори през 1927 г. пише статия в памет на големия български художник Иван Милев. Усетът на композитора към словото намира израз в майсторското „омузикаляване“ на текстовете във вокалните му произведения, в преводите, които прави, и в стиховете, които тайно пише цял живот. Пипков е създател и първи главен редактор на списание „Музика“ (1948 г.), което от 1953 г. се нарича „Българска музика“.

Към приносите на Любомир Пипков трябва да бъде добавена и дългогодишната му работа като музикален педагог – той преподава вокални ансамбли във Вокалния факултет на Държавната музикална академия и е един от инициаторите за създаването на учебния оперен театър в ДМА.

Участва в дружеството „Съвременна музика“ и е негов секретар от 1941 г.

От 1966 г. до 1974 г. е председател на организационния комитет на фестивала „Мартенски музикални дни“ в Русе. Спомага за утвърждаването на „Люляковите музикални празници“ в Ловеч. Носител е на редица награди. След 1974 г. музикалното училище в София приема неговото име, а от 1997 г. училището получава статут на Национално музикално училище „Любомир Пипков“.

Здравка Хевърката

В памет на Ангел Михайлов

Михаела Михайлова и Светлана Лазарова

Още някъде от средата на девтнайсети век, та до ден днешен мнозина българи попадат в Прага и завинаги свързват съдбата си с вековния град. Със своя ум, талант и обаяние те бързо печелят симпатии и приятели, стават част от пражкия културен пейзаж, оставят ярки следи в многоликия духовен облик на чешката столица, стават неизменна част от чешката национална култура.

Един от най-колоритните и най-значими български таланти, завладели пражките сцени от втората половина на миналия век, е незабравимият музикант, актьор, композитор и преподавател Ангел Михайлов. За поколенията, чиято младост процъфтява през шейсетте, приповдигнати с дух и надежда за промяна години преди попарването на Пражката пролет, неговото име се свързва с първите стъпки на новите авангардни пражки театри и с чешката забавна музика. Някои от известните чешки певци – Карел Гот, Хана Загорова, Валдемар Матушка, Вацлав Нецкарж, Хелена Вондрачкова, Карел Чернох, Марта Кубишова, дължат възхода си и на песните на Ангел Михайлов. Неговото име, добило чешки вариант като Анжело, се носи с усмивка сред пражките артистични и бохемски среди, знае се добре и от широката публика в тогавашна Чехословакия.

Цялото това опиянение от Пражката пролет обаче посърва след нахлуването на армиите на Варшавския договор през август 1968 г.

Преследванията на най-ярките имена в сферата на чешката култура и изкуство, въведените ограничения за творческа изява не подминават и Ангел Михайлов. И той е сред лишените в разцвета на силите си да изявява таланта си на творец и артист. Унизителното търсене на начини за оцеляване, разтухите на бохемския живот, неудържимата му емоционалност постепенно се свиват, мятат в терзания голямото българско сърце и то не издържа. Гейзерният дух на чешкия българин Ангел Михайлов поема неизбежния път към отвъдното.

Човек с толкова ярък талант, толкова едро по нашенски скроен, с неотразимо обаяние и неудържим темперамент не може да бъде забравен. Семейството му, съпругата Вяра, дъщерята Михаела и нейните две сестри от първия брак на майка им – Вера и Итка, отгледани и възпитани от него, приятелите, колегите, с които е градил култура, учениците му и всички, които са го познавали и са се радвали на песните и усмивките му и го носят дълбоко съхранен в съзнанието си, за тях той остава завинаги в сърцата им. За да си припомнят за своя незабравим Анжело, да изразят възхитата си от личността и творчеството му, под егидата на Българския културен институт, те влагат сили и обич в организирането на възпоменателна вечер в негова чест.

Имах удоволствието да присъствам на тази заредена с любов и усмивки среща, която се състоя на 22 ноем-

ври в галерията на БКИ. Знаех името на Ангел Михайлов от студентските си години, ласкаех се, че много от песните, които по онова време се харесват, носят български подпис. Сега имах възможност да се радвам на трогателните слова и чувства към паметта на баща ѝ у дъщеря му Михаела, която модерираше първата част на вечерта. С любопитство и с нескрито задоволство изгледах документалния филм на режисьорката Светлана Лазарова „Деведесет процентен ангел“. Създаден през 2000 г. по неин сценарий, две години след смъртта на Ангел Михайлов, документалният филм запозна присъстващите с живота на Михайлов чрез интересни срещи и разговори с майка му, с дъщеря му Михаела, с негови близки, с хора, които са го познавали добре и са го обичали.

Втората част на възпоменателната вечер бе посветена на творчеството на маестро Михайлов, представено от негови близки приятели и колеги. Модерираше актрисата Габриела Пишна. Пианистът и композитор Ладислав Върчота, който се запознава с Ангел непосредствено преди смъртта му, изпълни последната неиздавана композиция на Михайлов, озаглавена „Любов“. Възпитаникът на Ангел Михайлов от Пражката консерватория Ярослав Фиала и певицата Яна Ричи припомниха добре позната песен от филма приказка „Златокоска“. Чувствата си към композитора изрази и един от най-близките приятели и колеги на Анжело, известният певец и продуцент от гръцки произход Ахилеас Михайлидис, който изпълни своя нова песен, посветена на Анжело, наречена „Ангеле, приятелю мой“. За Михайлов си спомниха и някогашните детски звезди, които са работили с него в различни музикални програми за деца – Магда Хърнчиржова, Яна Кралова и Павел Зейфарт. Популярната песен „Мислиш само за пари“, позната от репертоара на Марта Кубишова, трогателно ни припомни ученичката на Анжело от Пражката консерватория Ленка Куркова. Друг негов възпитаник, днес успешен и признат музикален композитор –

Петър Вайсар, изсвири на пиано началната песен от серийния филм „Октоподът от втория етаж“. Музика от същия сериал изпълни и не толкова успешният ученик на Анжело Петър Опава.

Препълнената зала на Българския културен институт горещо аплодира изпълнителите. Посетителите, основно хора, които лично са познавали Анжело, изразяваха радостта си и задоволството, че техният приятел, колега и уважаван творец остава незабравим. Убеден съм, че инициаторите и организаторите на възпоминателната вечер, семейството на Ангел Михайлов – дъщерята Михаела, съпругата Вера и нейните дъщери Вера и Итка, са били трогнати от засвидетелстваната огромна обич, уважение и признателност към техния „татко Анжело“. Вярвам, че духът

Синът на Ахилеас Михайлидис – Иржи, водещата на вечерта – актрисата Габриела Пишна, Ахилеас Михайлидис с приятелката си Вера

на любимия, незабравим добър човек ги е споходил и е витаел край тях усмихнат през цялото време. Били са

истински щастливи.

Васил Самоковлиев

Ангел Иванов Михайлов (роден на 4 октомври 1939 г. в София, починал на 7 юли 1998 г. във Валкержице, Чехия) е български, чехословашки и чешки композитор, автор на филмова и поп музика. Произхожда от музикално семейство, родителите му са оперни певци, солисти на Софийската опера. Майка му Райна Михайлова, известен сопран, е първата носителка на почетната титла „Народен артист“. От петгодишна възраст Ангел свири на пиано, от шест до седем часа на ден. Майка му разпозна музикалния му талант на една оперна репетиция, където ѝ се наложило да вземе със себе си малкия Ангел. Четиригодишният хлапак започнал уверено да имитира колежката ѝ, докато я слуша да пее. Това най-вероятно става повратна точка в бъдещата му кариера.

След основното училище в София постъпва във френска гимназия, която завършва с отличен успех. След неуспешните си приемни изпити в Софийската консерватория осемнадесетгодишният Михайлов тръгва сам, без да знае чешки език, за Прага. Без проблем записва Пражката консерватория и благодарение на знанията си я завършва успешно след година. После полага приемни изпити и постъпва в Музикалната академия, специалност „Композирание и дирижиране“, която завършва през 1962 г. Преди обаче да започне истинска артистична кариера, той не само научава старателно чешки език, но си изкарва и прехраната като свири на пиано в различни заведения, понякога и в театри. Известно време работи дори като огняр в хотел „Алкрон“. В продължение на една година дирижира и смесения хор на Ладислав Вицпалек, включва се и като пианист във Филмовия симфоничен оркестър. Младият Михайлов се явява на прослушване в театъра „Латерна магия“, сядна на пианото и започва да имитира Луис Армстронг толкова точно, че е приет с овации. Всъщност това е началото на неговата артистична кариера. През 1968 г. той публично изразява неодобрението си от окупацията на Чехословакия от войските на Варшавския договор, с което си навлича доста неприятности. Някои

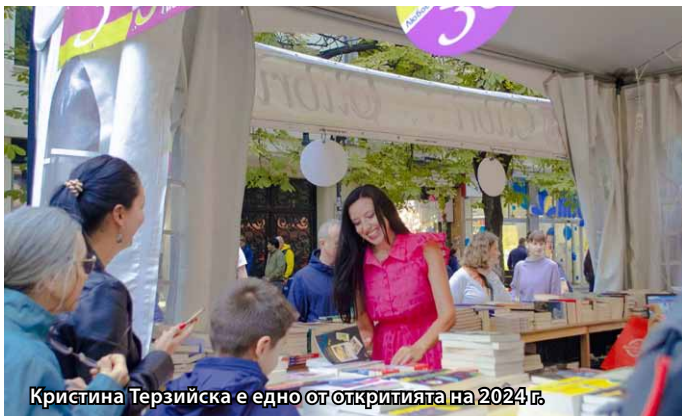
от творбите му не се допускат за излъчване или дори са били унищожени. В оркестъра, който съпровожда Марта Кубишова при изпълнението на песента ѝ „Молитва за Марта“, превърнала се и в символ на протестите по онова време, Ангел Михайлов свири на орган.

През 70-те години на миналия век заедно с актьорите Едуард Хрубеш и Иржи Калеш, певците Ахил и Захар Михайлидис и композитора Болек Земанек възстановяват музикалната група „Комети“ с подзаглавие „Звезди на световните микрофони“. С богата програма изнасят концерти в цяла Чехословакия и в чужбина. В тази група, в допълнение към ролята на музикант, Анжело, както го наричат всички, играе и ролята на водещ и се представя като имитатор. През 80-те години той композира основно филмова музика. В края на 80-те години става преподавател в Пражката консерватория, специалност „Популярна музика“, където работи до смъртта си.

Ангел Михайлов е автор на редица популярни песни, написани специално за Марта Кубишова, Вацлав Нецкарж, Хана Загорова, Милуше Воборникова, Карел Гот, Хелена Вондрачкова, Карел Чернох, Валдемар Матушка, Йозеф Лауфер и др. Композира музика и за чехословашки филми като „Момиче на метла“, „Люси“, „Страшилището на улицата“, „Хоп и ето ви маймунка“, „Пепеляшка“, „Златокоска“, „Добра светлина“, „30 девизи и Питагор“, „Беше и петнайсет, приближава и половина“, „Дяволският меден месец“, за сериалите „Октоподът от втория етаж“ II, „Арабела се завръща“. В някои от споменатите филми Михайлов се появява доста успешно и като актьор в епизодични роли.

Много повече са българските игрални и телевизионни филми с музика на Ангел Михайлов – „Все отлагам да те забравя“, „Златната ряпа“, „Ако можеш, забрави...“, „Изложение“, „Инспектор без оръжие“, „Търси се съпруг за мама“, „На другия бряг е свободата“, „Пясък“, „Романтична история“, „Вибрации“, „Завъртете всички сфери“, „Етюд за лява ръка“, „Може би фрегата“, „Момичето и змеят“, „Изрек 17“, „С дъх на бадеми“ и други.

Литературна карта на България

Кристина Терзийска е едно от откритията на 2024 г.

Историите, с които ще запомним 2024 г. – това са книги, кътащи спомени, или пък говорещи за един друг свят, притихнал в красотата си. Носталгията властва като цяло в нашата литература. А писателите ни търсят в гънките на времето онези характерни особености, които ни правят такива, каквито сме днес.

Ето ги книгите, докоснали читателите или спечелили някоя от родните литературни награди. Точно тези заглавия носят и литературния почерк на 2024 г. С тях ще бъде запомнена тя от читателите.

Първо една история за детството и съзряването

Точно за тях говори *Кристина Терзийска*, която спокойно можем да наречем и дебютант на годината. Романът ѝ „Слънчогледови деца“ се хареса на публиката със спокойната си топлина, пък и с направо романтичните сцени от близкото минало – благодарение на тях мнозина разпознаха себе си по страниците...

Авторката казва, че най-важно за нея е било да улови в написаното теми като благодарността или приятелството. Интересното е, че самата тя е адвокат по професия, но има отношение към литературата и заради съпруга си Николай Терзийски, който е автор на няколко книги.

„Слънчогледови деца“ има много интересна структура, като всяка глава „улавя“ в себе си кадър от онези стари фотоленти, с които снимахме навремето. Затова и книгата е жива като филм, с ясно изразени послания, интригуваща и четивна. Ненапразно тя привлече вниманието на журито на литературните награди „Перото“, където попадна в дългия списък. После спечели и номинация за наградата „Хеликон“.

Отзивите за „Слънчогледови деца“ от страна на читателите също са възторжени. Ако отворите литературна платформа като „Гудрийдс“, ще видите, че рейтингът на книгата е близо 90%. Най-често срещаното определение за нея е „лека и четивна“, а самата авторка коментира това така: „Надявам се тези отзиви да са атестат, че съм написала роман, в който можеш да се влюбиш“.

Пътеките на 2024 г. отвеждат и към хижа „Светлина“

Точно там, на това необикновено място, се развива действието във втория роман на *Евгени Черепов*. Той направи дебюта си още през 2012 г. Тогава събра достатъчно поло-

жителни мнения, но за втора книга трябваше да почакаме доста... Както споделя писателят, това е време, в което се е занимавал с математика и охранителна дейност, с разтоварване на тирове или разнос на пратки из половин България.

Хубаво е обаче, че жилката на твореца надделява и в крайна сметка се ражда „Извън обхват“. Още заглавието подсказва, че това ще е книга, в която нашата цивилизация, каквато я познаваме в момента, като че ли няма място. Сюжетът събира сякаш в капан представители на различни поколения – едни си спомнят, други се опитват да прозрат бъдещето.

„Извън обхват“ има едно много хубаво качество – книгата дава възможност да направим равностойка за света ни

Евгени Черепов получи заслужено признание

днес. Да осъзнаем ясно, че както и да живеем, ни е нужно място, на което да сме в хармония със себе си. С други думи, наша собствена хижа „Светлина“.

Романът допадна изключително много на публика и критика. Книгата дори спечели литературното отличие „Перото“, което пък накара Евгени Черепов да заяви: „Наградата може би промени общото ми състояние относно заниманията с литература – даде ми така нужната увереност да опитвам по своя си начин, по своя си път“.

Книга изповед разплака мнозина

Мира Добрева познаваме добре от телевизионния екран, но „Светулки зад решетките“ промени представата ни за нея. За талантите ѝ, от една страна, но също и за силата, която притежава самата тя. Защото става дума за необикновена изповед, в която мнозина разпознаха самата нея.

Авторката подчертава, че при писането на книгата не се е съобразявала с никакви правила. Основната ѝ цел всъщност е да представи правдив образ на хората със зависимости. Мира Добрева подчертава, че никой не носи вина за това, че се е разболеял. Без значение „дали е крак, или рак. Дали е хазарт, или алкохол“.

Тя признава и това, че много от страниците изобразяват самата нея в най-трудния ѝ житейски период. Казва, че е искала да бъде откровена докрай, което придава особена сила и на самата книга. Конкретно сюжетът е за две жени, обладани от алкохола. Болката ги убива, но дали ще има силата да ги пречисти...

Неочаквано силният дебют спечели много читатели. Месеци наред това беше и най-продаваната книга от

роден автор у нас. Мира Добрева получи и признание за написаното от критиката – под формата на номинация за наградата „Хеликон“. „С този роман си взехме и си дадохме взаимно всичко“, казва с горчивина, но и с признание към читателите си тя.

Нова книга издаде и Виктория Бешлийска

След „Глина“ и „Сърце“ дойде време за „Нишка“ – книга, която преплита съдбите на няколко поколения в различни епохи. Нишката всъщност е от котелски килим, в този край на България писателката се вдъхновява за своята история. Преди няколко години, когато е на посещение в котелския музей, си представя онези българки, превити над стана, които сътворяват неземна красота. Виктория Бешлийска дарява тъкачките с почти неземни сили, превръща ги в своето рода вещерки, които познават тайните на живота. Така се ражда и книгата – посветена на силата на жените, които открай време обитават Балкана.

Писателката създава сложна структура, като по страниците се появяват образите на общо седем жени. Всички те са представители на различни архетипове, така че всеки читател може да избере за себе си онова, което е най-близо до същността му.

Онова, по което си прилича последната книга на Виктория Бешлийска с вече добре познатите „Глина“ и „Сърце“, е точно откряването на вратата към нашето минало. Това обяснява защо романите одухотворяват своите читатели и ги карат да се зароят с радост и плам и в своите собствени спомени.

Умението на авторката е да заплита всичко това с магия – както героините ѝ тъкат на станове килимите на своя живот. Затова и „Нишка“ в крайна сметка е роман, който ни кара да погледнем с други очи на малките неща, на всекидневието си. Защото, по думите на самата писателка, точно в тях „се срещат животът и смъртта и се поддържа вселенският цикъл“.

Роман, чрез който говори Създателят

„Ти, подобие мое“ е една от най-смелите книги, появили се през вече отишлата си 2024 г. По страниците ѝ Радослав Бимбалов представя сюжет, разказван всъщност от Създателя. Книгата е за недъзите в съвременното ни, но търси отговор във всичко материално и духовно, което е покрай нас. Сюжета си писателят изгражда върху концепцията за т. нар. антиутопия. Обикновено тези романи – класически пример е „1984“, отпращат действието в бъдещето. Но в „Ти, подобие мое“ най-лошото вече се е случило. Писателят казва, че да

„Ти, подобие мое“ е роман, чрез който говори Създателят

Първа награда спечели и новата книга на Георги Господинов

пише го провокира неспособността ни днес да изпитваме истински състрадание. Обилен материал му предоставя „крахът на човечността“, както нарича състоянието ни днес.

Чрез книгата си Радослав Бимбалов отправя силно послание към всички ни – изживявайки най-лошото, нека оставим децата си да изградят по-хубав свят утре. Ненапразно писателят превръща в свое кредо и следния призив, който изписва винаги когато дава автограф върху книгата си: „Признай злото в себе си, за да го победиш!“.

Романът разказва историята на петима наши съвременници – основната нишка е именно тази, че състраданието се е превърнало в наше време в грях. Доказателства има навсякъде около нас, например във вездесъщите социални мрежи. „Съвременният човек вероятно е много по-интелигентен и успяващ индивид – коментира авторът, – но е все по-малко човек.“

Книга за миналото, от което боли, написа и Георги Господинов

Носителят на международния „Букър“ изневери на стила си романите му да се раждат бавно и с голям промеждутък помежду им. „Градинарят и смъртта“ обаче е книга специална още със замисъла си – тя е и раздяла, и признание... По страниците писателят разказва повече от лична история, която е за миналото и за това как градините, които остават в него, да не запустеят завинаги.

Смъртта е сред темите, които обикновено премълчаваме, но тук откровеността на писателя е спомогнала да се роди този необикновен роман. „Градинарят и смъртта“ докосва и стиска за гърлото, търсим и откриваме по страниците себе си, опитваме да прескочим мъката – и действително го правим благодарение на майсторството на създателя на тази книга.

А семенцето на историята покълва от личните преживявания, от изпитанията в живота на самия Георги Господинов. Вълнуващо е, че го облича така в думи, та книгата да се изпълни с толкова сила за своите читатели.

„Градинарят и смъртта“ получи наградата „Хеликон“, макар че самият писател всъщност казва, че „най-хубавите награди не ги обявяват никъде“... „Един приятел ми писа – добавя той, – че след като прочел книгата, веднага се качил на колата и отишъл при баща си да го прегърне. Такива неща ме радват.“

Красимир Проданов

Любен Петров за изкуството и съвременното: Харесва ми идеята за жената спасителка

Съвременният български художник Любен Петров от години живее и работи в Прага. Картините му са със забележителен собствен почерк. От статива в Националната художествена академия до скорошната му изложба в Париж е извървян дълъг път. Любен ме посреща топло в ателието си в чешката столица. Веднага ми правят впечатление вселените, които създава, така абстрактни, а в същото време толкова истински. В една от залите сякаш допреди малко е кипяла творческа работа. Там майсторът на четката провежда курсове по рисуване. Авторът обаче не смята, че творчеството му трябва да бъде изследвано или интерпретирано, а по-скоро би искал наблюдателят да се наслади на колоритния контраст, на работата с текстурата, на пластичността на боята, да се потопи в чувството, което е вложено при изработката.

Любен Петров на своя изложба в Братислава

Любене, разкажи за творчеството си?

Целта ми е да създам забавен и неочакван визуален разказ. Имам привързаност към теми, които размиват границата между реалността и илюзията, и създавам алтернативна сфера, в която миналото и бъдещето, реалността и фантазията стават едно. Тази трансформация се основава на собственото ми разбиране за света около мен, както и на чувството ми за хумор, вниманието ми към дребните детайли в ежедневието и позитивната ми перспектива. Стремя се да създам алтернативна реалност с неприкрит хумор, сарказъм и понякога дори елементи на гротеска. Съчетавам мотиви и образност от съвременното потребителско общество с митологични разкази и фигури. Тези митични фигури се превръщат в супергерои на нашето бъдеще.

С какво те привлече фигуралната живопис? Може ли да ни разкажеш за своята техника на рисуване?

Допада ми като цяло формата, било то абстрактна или фигуративна. За мен това е неизчерпаема тема, доста богата на история и митология от самото създаване на човечеството. Фигурата променя своята поза, облекло, аксесоари, средата, която я заобикаля или я деформира.

Посланието е чувство, а идеята е да провокира чувство – няма значение дали позитивно, или негативно. Мисля, че посланието на съвременното изкуство като цяло е да провокира.

Аз съм възпитаник на Академията, а също така идвам от Бургас, където завърших средно училище „Св. Св. Кирил и Методий“ в паралелка със засилено изучаване на рисуване. Когато ме приеха в Академията, освен етюдите или задължителните учебни задачи, които трябваше да работим с масло, аз рисувах картини, които бяха с акрил. След като завърших бакалавър, ме приеха магистърска степен в Бърно. Двете години там бяха преломни. Дипломната си работа направих с масло, но като цяло за свободната си живопис преди това използвах акрил. Харесват ми големите формати, може би защото завърших стенопис в Академията и тази монументална живопис много ми допада и мисля, че е много въздействаща. Като цяло се стремя към изобразяване на големи формати, голяма форматна живопис, големи тела, фигури, които въздействат монументално. Малките неща са компактни, могат да влязат във всяко едно жилище, но големите картини наистина имат много по-голямо въздействие.

Да, добре, но защо точно фигурална живопис?

Обичам символите, а фигурата ми въздейства по този начин.

Научих се да правя хубави абстрактни картини, които изглеждаха като декорация на апартамент или като от списание Brava Casa, да речем, или някое списание за архитектура. В живописта не може всичко да е планирано до самия край. Аз така работя. Има автори, които си правят проект и го завършват точно. На мен това не ми харесва и експериментирам.

Твоите рисувани изображения са със забележителен собствен почерк и универсална стойност. Рисуваш ли поръчкови картини?

За нещастие, времето, в което живеем, отчасти изисква да се нагодиш към някакъв пазар или купувач. Ако имаш нужда от финанси, е ясно, че ще направиш компромис и ще нарисуваш картина, пожелана от клиент. За мен е важно да се усеща, че е моя творба. Без да ми се диктува цветовата гама или нещо друго, ако е поръчкова картина, искам да е с моя почерк. На това държа.

Имаш ли постоянни клиенти?

Да, имам шанса да творя за няколко колекционери на картини. Голяма мотивация е за мен да запълвам колекциите на такива хора. Когато някой се влюби в твоите неща, в това, което твориш, ти остава верен. То си е като в любовта. Топлото чувство остава. Можеш дори да си смениш стила на работа или да тръгнеш в друга посока, но като цяло хората, които веднъж са закупили от мен творба, ме следят и очакват да се появи тяхната „следваща“ картина. Картината е нечия още

Бъдеще

докато се работи. Това е интересното в моята работа. Аз не правя картините само за себе си. Като цяло публиката е важната. Без нея целият процес губи смисъл. Ако няма кой да види картините, няма как посланието да стигне до хората.

Има ли сюжетна линия в творчеството ти?

Определено някои картини са свързани, но аз работя на цикли или серии, в които обикновено има повече от 5 картини. Ако един завършен цикъл е с десет картини, винаги има връзка между тях. Между отделните серии също има връзка, да кажем, последната ми голяма серия е с творби от различни цикли.

Какви са основните теми в творчеството ти?

Едната основна тема, която ме занимава, е свързана с митологията. Например „Леда с лебеда“. Започнах я през 2015 г. Тук има и препратка към Дева Мария с младенеца. След това ме заинтригува пчелата. Серията, която е свързана със съвременната наука, като разяснявам важноста на пчелите, защото без пчелите планетата и човечеството могат да просъществуват само седем години. С навлизане на генномодифицираните продукти правилният процес на работа е нарушен и това е опасно за естествения природен цикъл. Търся иконичност и святост във всяка картина.

Искам картините ми да имат силно въздействие. С идването на пандемията сякаш се отвори кутията на Пандора и излязоха всички злини

Спасител

на човечеството, което се отрази на творчеството ми. Темите, които изследвам, са провокирани от саморазрушителната характеристика на човешкото същество.

Във „Връзки“ хората в една връзка търсят привличане. Винаги един от партньорите търси повече, иска повече интимност или мачка и манипулира другия. Балансът в реалния живот го няма или го търсим постоянно. Два различни индивида – жена и мъж с различна генетична структура и дори и други ценности. Стремя се да изобразя този взаимен език, който търсим постоянно.

След това създадох „Огън, следвай ме“, където героите започнаха да търсят взаимодействие помежду си. Те се запалиха отново. Любовта се появи, гори и те я консумират. Връзки с препратка към японски графички от 18. век на художника Кацусика Хокусай като „Съня на жената на моряка“ – Dream of the Fisher-man's Wife. Картина, изобразяваща жена в екстаз, която е в интимен акт с октоподи. При мен е химера между човек и животно, но препратката е към Хокусай. Човешката природа е свързана с избирателност. Избираме си спомени, снимки и допълваме с нещо ново, някаква история, която при мен е свързана със спомен от училище, когато тази картина много ме е впечатлила. Може би това, което създадох, би било това, което би се родило от тази интимна връзка между жена и октопод. Образът на октопод, който съм създал, напомня за отношенията между мъжа и жената – единият се залепва като октопод и започва да манипулира другия. Това е моята интерпретация.

Дафне

Как жената присъства в творчеството ти?

Харесва ми идеята за силната жена и жената спасителка. Донякъде я свързвам с феминизма и еманципацията на жената. Творбата ми с жената дърво е свързана с древногръцката митология и богинята Дафне, в която Аполон, син на Зевс и Лето, бил безумно влюбен. Тази любов била провокирана от стрелата на Ерос. Според легендата Аполон дълго преследвал Дафне, а тя, изморена да бяга от него, помолила майка си Гая и баща си Пеней да променят облика ѝ, за да се спаси. Тогава била превърната в лаврово дърво. Дафиновият лист, популярен и в нашата кухня, е от това дърво.

Свързвам тази картината със съвременното и жената, която се бори за правата си. Не като краен феминизъм, но като вид свобода. Има я тенденцията жената да се бори в ежедневието, със своето битие, да налага своето място в съвременния свят и в социума като цяло. Да бъде равнопоставена, да бъде уважавана и да не бъде малтретирана. Жената днес иска нови правила – да се общува с нея по друг начин, с повече респект, да е еманципирана, да се справя със самите проблеми и да е възприемана добре. Това е борбата на съвременната Дафне, но без да отрича любовта на даден Бог, а просто отрича една социална система. Жената е символ на живота и красотата и е доста важен цикъл от картини, които правя в момента.

Пчелата е основна фигура в твоя творчески свят. Каква е твоята интерпретация?

Пчелата играе важна роля в моето

Дарение

творчество. Тя е символ на живот. Всички знаем, че без пчелата светът би загинал, затова тя е представена и като умиращото спасение на света. Засягам екологичната тема, а пчелата е като загубена в безумието на света. Сигурно сте забелязали приликата между пчелата и спасителя Исус Христос. Като цяло е парадоксално това, че човек се страхува от самоунищожението и въпреки това е въвлечен в него.

Любе, привързан ли си към картините си? Как се чувстваш, когато се разделиш със свое произведение?

Да, определено имам връзка с картината. Някои мои колеги определят картините си като свои рожби, а други като стока за продажба. Някои възприемат изкуството като бизнес. Автор, който постоянно твори, непрестанно работи върху творбите си като технология и концепция, винаги има по-силна връзка с тях. Моите творби са част от мен, те са моето виждане за света, което искам да споделя с публиката. Понякога не искам да продам творба и изчаквам. Не искам да се разделям веднага с нея. Свиквам с емоцията, която ми носи картината. След време усещането преминава и я продавам.

Какъв е вкусът на чешката публика? С какво се различава от българската според твоето наблюдение?

Различен е. Това, което се предлага на чешката сцена, е по-тъмно. В съвременната чешка живопис се обсъждат сериозни теми. Фигуралната живопис е цялостен тренд в изкуството тук.

В България се залага на естетическото, хубавото, красивото, да не е грозно, да няма крайности, всичко да е приятно за окото. Българските автори не могат да се отърсят от такъв тип естетика. Тук залагат повече на един вид провокация.

Печелил си няколко награди. Коя е последната?

Конкурсите са за егото. В изкуството идеята е друга. Възприемам и ценя, когато получавам критика или бъда отхвърлян. Харесва ми да има контрапункт. Не кандидатствам за награди вече.

Последната награда, ако мога така да я нарека, е изложбата в Париж. През месец февруари 2024 г. представих „Предстоящ живот“ в Българския културен институт. Исках да направя изложба в някой културен институт. Предложението дойде точно навреме – тъкмо беше приключила изложбата ми в галерия „Ракурси“ в София. Беше идеалният момент.

Какво представи в галерията на Българския културен институт в Париж?

В Париж представих огнената серия „Огън, следвай ме“ и няколко от „Пандемика“ в изложбата с наименование „Предстоящ живот“. Имах и една жена с пчела. От Париж като цяло останах с много позитивно впечатление. Имаше силна арт атмосфера, въпреки че е станало по-мръсно и някои неща драстично са се променили. Въпреки това в Париж имах усещането, че бих могъл да живея там.

Вярваш ли в съдбата или по-скоро в личния избор и последствието от него?

Изборът е за мен водещ. Има ли колебание, значи не правя определен избор. Все пак си мисля, че човек си избира съдбата и един вид я манипулира чрез своите решения. Аз вярвам в знаците на съдбата, които насочват, че нещо трябва да бъде направено. Дали ще го направя зависи вече от мен. Имам интуиция за изборите си като цяло.

Къде се чувстваш у дома си?

Интересно е как тук ми казват Любо от България, а в България ми казват Любе от Чехия. Някак странно е, но е факт. Семейството ми е тук – жена ми е чехкиня, детето ми също е родено в Прага. Тук се чувствам засега у дома, иначе съм си човек от морето, там съм най-добре. На този етап възприемам Прага като свой дом.

Има ли място, което ти липсва и би се връщал винаги?

Бургас определено! Имаше едно видео с Христо Фотев, Георги Баев, Недялко Йорданов и те говореха за човека от провинцията, на когото там му е хубаво, там си иска, там си го тегли! Забавно беше и съм го запомнил. Това разделение в съвременното вече не може да се прави, защото все повече хора от малките градове живеят в столиците, а от големите градове ги тегли към спокойствието на малкия – поне такава е моето наблюдение.

Би ли продължил следните изречения:

Любовта за мен е...

Не искам да звучи банално, но истината е, че любовта е вълшебно чувство, без което не мога да живея, дава ми крила, променя ме. Любовта е риск – в позитивен смисъл. Посока. Аз дойдох в Чехия благодарение на любовното чувство, което изпитах. Влюбих се в една чешка девойка. Вярвам в искрата. Двигател е! Огън, който искам да ме следва. Надявам се зрителите да вникнат в метафората ми – огъня като любов. Не може всичко да е гладко, в творчеството ми има и напрежение. От любовта може да гориш, но и да си тъжен.

Изкуството за мен е...

„Огледалото на света“. Тук няма как да не спомена британския изкуствовед Джулиан Бел. Като художник за мен изкуството е огледало, а аз обичам да се оглеждам в него.

Обичам България, защото...

Е моята родна страна. Като пристигна в България и вдишам, усещам, че ми мирише на родина. Всяка държава, където съм бил, ухае специфично. В Канада, Монреал например също съм усетил една характерна миризма. Искам да се върна в България. Не искам да съм чех, но в съвременното можем да изберем къде да живеем. Трудно е да си емигрант. Като развиваш таланта си, започваш да вярваш, че това е твоят начин на живот и няма връщане назад. Борба е.

Чехия за мен е...

Втора родина.

Интервюто взе
Раиса Андонова-Щурм

Автобиографичната трилогия на Бохумил Храбал

Преводачът Васил Самоковлиев пред Стената на Храбал, създадена от художничката Татяна Сватошова на мястото, където се е намирала къщата на писателя в Прага – Либен

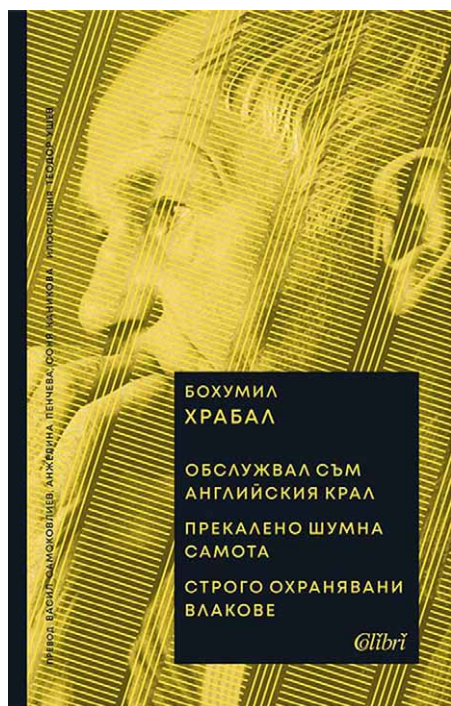
Малцина са тези, които вече познават част от творчеството на Храбал и са негови възхитени фенове. Но има и луди по него, каквито сме ние, неговите преводачи на български език – Анжелина Пенчева и моя милост. За последните десетина години ние с Анжелина преведохме едни от най-атрактивните му текстове, без да броя тома, издаден през 1980 г. от издателство „Народна култура“, озаглавен „Строго охранявани влакове“ по най-известната му по това време новела, по която Иржи Менцел засне филм и отнесе един от първите „Оскари“ за социалистическото кино. Тази новела е преведена от Соня Каникова, другата – „Милионите на Арлекин“ – от Ирина Кьосева, а разказите в циклите „Подстригването“ и „Светла печал“ – от Анжелина Пенчева.

Другите две дами, безспорно таланти, се оттеглиха от полето на превода, а за Анжелина преводите на разказите бяха бойно кръщение. Първи превод на текстове от трудни по-трудни! При нас, морските, се казва, че така се учат моряците да плуват – хвърлят ги в най-дълбокото! Още тогава моят приятел Николай Вълчинов – писател, сценарист, актьор, режисьор, композитор, страстен читател и книгоман, сподели, че вижда голям потенциал и талант в Анжелина Пенчева. И не се излъга. Докато беше жив, той прочиташе всеки неин превод, вече се познавах и като преподаватели в Университета в Благоевград.

Жени (ще я наричам така, защото ни свързва горещо сърдечно приятелство от десетилетия, а и тя е юве-

лирният редактор на моите преводи и нейният неописуем талант придава блясъка им) много години по-късно преведе още две книги на Бохумил Храбал – блестящата „Прекалено шумна самота“ и от трудната по-трудна за превод „Моритати и легенди“. Преводите са брилянтни – в това ще ме подкрепят с две ръце всички, които са ги прочели.

Аз, закрилян от орисниците си, изкарах по-голям късмет от Жени. Натрупал опит от пет-шест книги, тръгнах храбро към необятния свят на Храбал с любимия ми негов роман „Обслужвал съм английския крал“. Бил ми е предопределен от орисниците, ей богу! Когато през 1988 г. наесен се прибрах от Прага с книгата, намерена с връзки!, отидох при Жени, тогава редактор в издател-

ство „Народна култура“, тупнах я на бюрото ѝ и рекох: „Заплювам си я!“ След няколко месеца Жени ми звъни. Предположих, че да уточним подробностите около договора, но не би! Тя ме помоли да се откажа от Храбал, щяла да компенсира с Кундера, с Парал, но искала да даде шанс на своя колежка от Университета, която копнеела да преведе „Обслужвал съм английския крал“. Не исках и да чуя, но тя ме подхвана: ти, с твоето широко сърце, с твоите щедри жестове, великодушен кавалер и прочие от този род. Никак, ама никак не ми се щеше, но може ли човек да откаже на такава чаровница и вълшебница като Жени? „Хубава ли е колежката?“, попитах. След положителния отговор и хвалебствия за красотата ѝ кандисах: „Е, щом е така, давай ѝ я, не съм свикнал да обиждам красавици!“. Да, ама въпросната красавица след втора-трета страница се отказала, интелигентно разбрала, че сили за преборване с бай Храбал не ѝ стигат! Прави ѝ чест!

Мераците да превеждам Храбал бяха до тук. Заминахме с жена ми Татяна за Прага, пуснахме корени в жадувания град, взех човешки да печеля като екскурзовод из Чехия, а през лятото като „делегат“ на чешка туристическа фирма в Гърция на Корфу, и през ум не ми минаваше да се занимавам с преводи. Друго си е в туризма – хем емоции, хем добри

пари.

И пак орисниците ми! Един прекрасен ден получавам имейл от непознатата дотогава за мен дама, която ми предлага да помогна на бохемистиката да запълним останалите празници в общия образ на чешката литература на 20-ти век и ми предлага сам да си избира какво искам да преведа. И бай ти Храбал нахлу с неудържим напор в съзнанието ми. Така започнаха контактите ми с многостранната във всички сфери на чешката литература, днес приятелка от първа линия Ани Бурова. Тя ме измъкна от архива, изтупа праха по мен и ме тласна нежно, но нетърпящо възражения, към следващите ми преводи. Така преведох мечтания „Обслужвал съм английския крал“ и уникалната, неподлежаща на подражание изповед на великия чичо на автора Пепин, озаглавена „Уроци по танци за възрастни и напреднали“ – днес библиографска рядкост! „Английският крал“ се посрещна с възторг, поне от бохемистите и чехофилите! Последваха признания за мен – награда на СПБ и наградата „Пловдив“, донесли ми радост и задоволство.

Това бе началото. Трябваше да минат доста години, за да посегна отново към писанията на любимия писател. Залових се да преведа автобиографичната му трилогия, която днес вече очаква своите български читатели. И трите книги – „Сватби в къщата“, „Vita nuova“ и „Пролуки“, издадени с прекрасни, тематично свързани корици, могат да се намерят във всяка уважаваща себе си книжарница. Защото има и такива, които дори не опитват да продават книгите на Бохумил Храбал, тъй като не знаят името му и яркото му присъствие в световната литература, а и дори не подозират, че той е най-превежданият чешки писател след Ярослав Хашек и добрия му войник Швейк. Но пък знаят най-вече това, че той трудно се продава, че не е от „бързоликвидните автори“. Жалко, много жалко.

В България книгите на Бохумил Храбал, макар и почтено преведени и издадени от „Колибри“ – едно от най-авторитетните издателства, не се купуват, отлежават, а после по необходимост се продават за обидни цени, колкото да се изпразнят скла-

довете на издателството.

Когато преди години преведох романа „Обслужвал съм английския крал“ – нещо, за което от мига, в който прочетох книгата, закопнях, а покрай него и екстравагантната новела в едно изречение „Уроци по танци за възрастни и напреднали“, не бях се и замислял да превеждам още нещо от любимия писател. Но той навярно, ако – както обичат да казват чехите – ме е гледал от небето, останал е доволен от усилията ми, увенчани с признание и награди, та спретнал нещата така, че напълно непознат за мен човек, страстен негов почитател, да ме провокира да се впусна в новото си приключение – превода на автобиографичната му трилогия.

Не съм от преводачите рекордьори, и през ум не ми минаваше да преведа и трите книги една подир друга, за да излязат наведнъж. Благодаря на издателство „Колибри“ в лицето на Раймонд и Силвия Вагенщайн, които търпеливо изчакаха три години, за всяка от книгите по една. Жалко, че те се продават бавно! За съжаление, у нас Бохумил Храбал не се ползва с онова заслужено внимание, което съпровожда преведените му книги по цял свят. Засега. Но аз съм оптимист и вярвам, че сред българските читатели той рано или късно ще заеме своето почетно място.

Признавам, не бях чел нито една от книгите. Навремето нямаше как, излизах в самиздат в съвсем ограничен брой. Сега вече е друго, на два пъти издават пълни събрани съчинения на Храбал, едно от тях ползвах за превода си. Доста са се постарали издателите, събрали са много и любопитна информация за всяка една от книгите, която аз изчетох с интерес и с радост искам да я споделя с вас. Почитателите на Храбал сигурно ще останат много доволни.

Бохумил Храбал е нарекъл автобиографията си „Живот без ръкави“. Това аз нямаше как да отбележа в преводите си. Всяка от книгите има и подзаглавие, напомням: „Сватби в къщата“ – „Моминско романче“, „Vita nuova“ – „Картинки“, третата е трябвало да се казва „Биография малко по-иначе“, а „Пролуки“ е трябвало да е подзаглавието.

Любопитното е, че първа излиза на ксерокс третата – в самиздата

„Petlice“ на дисидента Лудвик Вацулик, който неизвестно защо слага за заглавие предвиденото подзаглавие. За себе си търся обяснение в това, че тази книга е само къс фрагменти от биографията на писателя, оттук надникнал, оттам надникнал към определен период от миналото си, като през пролуки. Затова и сложил подзаглавието за заглавие. Така са постъпили и Вацлав Ткалец и съподвижниците му дисиденти в техния самиздат, наречен „Pražská imaginace“, първоначално само с 35 циклостилени екземпляра, с няколко издания до 200 броя, които в същата 1986 г. издат в циклостилен вид и трите книги в тяхната последователност.

И трите творби в класически книжен вид излизат в Торонто година по-късно – издава ги Йозеф Шкворецки в своето издателство „68 Publishers“. До чешкия читател трилогията стига едва след Нежната революция – книгите излизат една след друга през 1991 г. със знака на издателство „Československý spisovatel“. „Pražská imaginace“, вече признато издателство, се заема с благородната цел да издаде събрани съчиненията на Бохумил Храбал и ги издава през 1996 г., като в том 11 включва автобиографичната му трилогия. През 2016 г. повторно издава събрани съчиненията на Храбал, този път в 7 тома, като том 5 включва трилогията.

Така събрани една до друга, книгите придават цялостен облик на стила и езика на автора. И с нещо ново, необичайно досега – автобиографичните събития и описаните години на писателя са изречени и споделени като от страничен, безпристрастен наблюдател – от съпругата му Пипси.

От всичко, което сама е узнала за съпруга си – от неговите разкази, от спомените на майка му, от всичко, което заедно преживяват по пътя си един към друг и ръка за ръка в брака, по неповторим, оригинален начин се добива богата представа за неговата биография и за неговия чешитски характер.

За тези, които добре познават предишните му творби, в първата книга „Сватби в къщата“ ще разпознаят много от стила, езика и закачките на Храбал от „Обслужвал съм английския крал“. При „Vita nuova“ в маниера на повествованието читателят се

сеща за бръщолевенията на чичо Пепин в „Уроци по танци за възрастни и напреднали“, но този път книгата не е в едно изречение, сега те са повечко, но все така дълги и засукани, подложени на нов експеримент от автора – без пунктуация?!

Като за декорация, за да се знае, че съществуват, тук-там се срещат съвсем не на място главни букви, по някоя въпросителна или удивителна, но точки и запетаи няма! Затова пък книгата изобилства със забавни, весели истории на герои, сътрапезници на Храбал по пражките кръчми.

Различна е и третата книга, „Пролуки“. В нея присъства най-любимата част от живота на писателя – сред горите и водите на Керско, но в трудните години след нахлуването на съветските танкове. Ценителите му ще се съгласят с мен, че Храбал съзнателно избягва каквито и да е споменавания или намеци за сериозни политически събития, променили живота на много хора, сред които са и той, и любимата му Пипси.

Този път му се налага, защото дулата на танковете го преследват из Прага. Трудно му е да се прави, че не ги вижда. Затова и в „Пролуки“ те са само ненаатрапващ се фон. Навярно затова в тази книга ритъмът на повествованието, широтата му, поведението на героите са възпирани. Затова навярно е оставил като заглавие „Пролуки“ – пролуки, през които оттук-оттам той наднича понякога към свят, който съвсем не е по вкуса му. Всичко се компенсира с разходките из гората, със закачките с любими-

те котки, със скритите бутилки ракия из хралупите на старите дървета. Чувства се и умората на разказвача, затова и краят на събитията идва някак набързо и лаконично.

Споделеното по-горе е мое лично усещане, след като три години изживях и преживявах тези текстове. Далеч съм от претенциите да предизвиквам литературните критици – по-скоро ми се иска да провокирам всички онези, които все още не са намерили време да посегнат към книгите на Бохумил Храбал. А те на български език са вече доста и това ме радва, защото част от тях са и мое дело. Предлагам им и едно улеснение. Трите най-четени и най-харесвани творби на Храбал в една книга! В края на 2024 г. за своята „Бисерна поредица“ – колекция от 30 произведения на изтъкнати автори от XX век, издадена по повод 30-годишнината на издателството – „Колибри“ издаде и том на Бохумил Храбал, включващ най-известните и най-четени творби на чешкия сладкодумец: „Обслужвал съм английския крал“, „Прекалено шумна самота“ и „Строго охранявани влакове“.

Накрая ще си позволя да се върна към чешките поверия за общуване с любимите хора от отвъдното. Ако се случи понякога там, от небето да наднича към нас и бай Храбал, не може да не се радва на достойното си присъствие с необикновените си герои и сладките им приказки и в България.

Васил Самоковлиев

Далече от безумната тълпа

Коледа все повече се превръща в един огромен декор, който веселящата се тълпа използва, за да сбъдне очакванията си за удоволствия и бягство от реалността.

Коледа е време за семейно щастие...

„Весели непразници“ иска ми се да пожелаая, когато Коледа отминава

На летището съм, опашката се точи бавно, затова като виждам прошарена дама да се оглежда несигурно, се притичвам на помощ. „Пътувам всеки месец до Катар, ще се оправя и сама“, нацупено ми отвръща тя и веднага обръща гръб. Бавно се отдалечава, а аз се почесвам замислено и решавам повече да не съм услужлив.

Пътуването се утвърди през последните години като най-разпространената форма за почивка. Особено лятото – тогава пътят до морето за някои е като до кварталния магазин. Промяната в климата пък превръща и другите сезони в лесна плячка. И всички ние ставаме безкраен керван – поел шумно и хаотично насам и натам, в зависимост от календара и приближаващите празници.

Но пък и празниците сякаш са все повече... Едва отминали коледните, вече правим планове за почивните дни през март. Нетърпеливо дочакваме Великден и ей го де е лятото, само на хвърлей...

Самата Прага също отдавна е станала разбунен катун

Вечно е обсадена от прииждащите от цял свят нейни обожатели. Интересно е, че превърнали се веднъж в

част от пъстрото множество, те губят индивидуалните си характеристики и започват да се държат еднакво. Редят се на еднакви опашки, консумират едни и същи лакомства... Естествено, обикалят едни и същи места. Забележителност след забележителност, ресторант след ресторант и бира след бира. Поведението им също става идентично – шумно и безпардонно, рядко съобразяващо се с нуждите на другите. Но пък ефектно, така че всички да те забележат.

Чудя се защо е така, а една приятелка ми казва следното: тръгвайки на път, на екскурзия или на почивка, хората престават да мислят с голяма част от мозъка си, научно доказано е. Започваме да се държим нелогично, дори неадекватно. Олекваме буквално.

Примери за това колкото искаш

Струва ми се обаче нелогично такова обяснение. Затова ровя тук и там в Мрежата, търся какво казват например психолози. И накрая улавям нишка...

Звучи просто, но убедително – това е лудостта на тълпата!

Всичко започва оттам, че винаги очакваме да ни се случи нещо изключително. А това усещане е добре дошло за вериги, магазини, заведения. Разбира се, те опитват да го подсилат

по всякакъв начин. Пример за това са украсите за Коледа, които се появяват вече още през октомври.

Но и естествените природни цикли също казват своето. В по-студената половина от годината по правило се чувстваме изтощени и с нисък жизнен тонус. Затова и сме по-склонни към депресии или просто умора. Опитваме да компенсираме, като търсим приповдигнатото настроение, което носи празникът с всичките атрибути, които дава – ритуали, пазари, чествания.

Социалният модел също ни оказва натиск

Добре знаем, че например Коледа е време за семейно щастие. Така вече сме сформирали част от своите очаквания. И започваме да ги моделираме спрямо онова, което е актуално в момента. Например да пътуваме за Коледа... Изведнъж хубавата Коледа се превръща в онази, която прекарваме вместо в студената през декември Европа някъде на топло, на екзотично място, дори то да е на другия край на света.

Излишно е да уточняваме, че всичко това е съпроводено от скрит стрес. Дори да не го усещаме първоначално, приповдигнатостта, която е толкова характерна за празничния сезон, постепенно води до умора от „червените“ дати в календара. Но понеже всичко наоколо продължава да дразни и обостря сетивата ни, ние все така се водим по социално приетия модел. Искаме да празнуваме, да се веселим, да загърбим всекидневието.

Малко по-различно е обяснението на Дъглас Мъри

Британският писател и журналист обръща внимание как днес всичко се разпространява мигновено – дестинации, хобита, нови продукти. В своята книга „Лудостта на тълпите“ Мъри обяснява, че през последните години в световен мащаб това подсилва именно феномена на тълпата. Тя обаче е тълпа малко по-различна от онази по площадите в минали векове и епо-

хи – съвременната носи смартфони в ръце и на практика, чрез поведението си, запълва вакуума от излиняването на старите социални норми, на стария морал, така да се каже.

Вече си представяте хилядите, обсадили със своите мобилни устройства и някой от пражките паметници, нали?!

Идентичността си тази тълпа – вече встрани от размислите на Дъглас Мъри, вижда именно в забавлението. То я прави едно цяло, то е най-леснодостъпното събирателно. Всичко, останало отпреди, е вече размито от социалните мрежи; на практика и традиции не съществуват, след като веднъж са минали през тяхната преса.

А съвременната тълпа иска да си шумен, да привлечаш внимание – на кратко, да си онова, което предишни поколения биха нарекли „груб“, „невъзпитан“. Превърнало се е в норма, която прави странни птици онези, които са неспособни да се подчинят на модела. Които трудно живеят и празнуват така.

Но има и още...

Изменя се моделът, по който функционира семейството – така, както се промени и самият характер на тази толкова важна преди социална клетка на обществото. Доколкото ги има, старите разбирания изведнъж се превръщат в пречка за него. Идеален пример тук е традиционният пост, спазван навремето строго именно вътре в семейството.

В наши дни обаче той служи единствено за маркиране на празничните периоди, за демонстриране на религиозност, но се е изпразнил от традиционното си съдържание – на време, в което страним от другите, забравяме за забавленията, за да можем по-съсредоточено да премисляме над живота и да се смиряваме, да търсим връзка със себе си и Бога.

Тук се появява още една разделителна линия... Изведнъж онези, които са сами, болни, различни поради някаква причина – точно тези „странни птици“, които вече споменахме, се оказват непригодни, неспособни да преглътнат карнавалните празнични периоди. При тях усещането за самота се изживява много по-интензивно, когато другите са заедно и празнуват. Отчуждават се, като единственото им

спасение е просто... всички празници да отминат.

Веселието и приповдигнатостта поражда умора

Да празнуваме всъщност се учим от малки, колкото и да звучи невероятно – това е на практика едно от социалните ни умения, които ни правят общност. Именно общите празници са доказателство, че споделяме едни и същи ценности. Родителите са онези, които имат моралното право да натоварват със смисъл всеки един празник, за да не остане той при карнавалното си проявление, което пък от своя страна води именно до сливане с тълпата.

Но да откриеш духовна страна – и да почерпиш от извора ѝ, днес е изключително трудно. Времената са други, те съблазняват с усещането за неангажираност, свобода. Тя пък лесно се превръща в празнота – именно тази празнота е станала за индивида синоним на освобождение от очакванията към него, от задължението да е градивен.

Примери за това много, свивам безпомощно всички пръсти на ръцете, когато се опитвам да ги преброя...

Детето, което рита болен гълъб пред погледа на гордия с проявяващия характер свой наследник баща. Или пък онези братче и сестриче, забиващи обувки в чистите седалки, докато майката е потънала във виртуалния си свят. Веселящите се компании, които те отнасят на улицата, защото са свободни от задължението да са учтиви или възпитани. Нали култът сега е друг – нали сега празнуваме...

За умората от празниците напоследък се говори често

Тя всъщност се проявява най-напред под формата на разочарование. Донякъде го поражда очакванията ни как да изглежда празникът, казва една чешка психоложка на име Ева Хладикова. Всъщност именно невъзможността да спазим (или направо спасим!) традициите ни кара да се чувстваме объркани.

И тук резултатът е пак същият – избираме веселието, с което да компенсираме липсата на дълбочина. Проблемът е, че веселието невинаги означава дълбока, истинска радост. То е продукт на тълпата, обикновено е

следствие от консумация, която също опиянява. И забравяме, че има неща, които е хубаво да изживяваме сами, встрани от множеството. А точно това са моментите, в които се храним вътрешно – понякога с вяра, друг път със собствените си мечти, които обаче са важни, за да изграждаме психически имунитет срещу всичко останало. Срещу лудостта на тълпата, срещу излишно приповдигнатите празници.

Днес тази лудост е по-силна от всякога

Статистиките например отчитат, че в края на 2024 г. коледна Прага, в периода от Рождество до Нова година, ще бъде посетена от 750 000 души. Хора, които в огромното си мнозинство са жадни за празник и веселие. Самата Коледа все повече се превръща в един огромен декор, който на практика веселящата се тълпа използва, за да сбъдне очакванията си за удоволствия и бягство от реалността.

Свети Павел навремето е изразил всичко това максимално ясно и кратко: „Радвайте се с онези, които се радват; плачете с онези, които плачат.“

Вече в наше време един католически свещеник на име Денис Сонет обаче допълва думите на светеца по един изключително актуален за времето ни начин. „Ако наистина не успеем да се зарадваме – пояснява той, – може поне да си кажем, че по всяка вероятност изживяваме истинска Коледа – като най-първите, когато Дева Мария и свети Йосиф, при условия, които е трудно да си представим, са съзрели за първи път Владетеля на покоя, самия Божи син.“

Истината е, че в най-важните моменти сме далече от тълпата

Помислете например за мига, в който се раждаме – или да си представим онзи, в който ще напуснем земния свят... *Свещените тайнства сме призвани да изживеем сами. Като светото семейство.* И никой не може да промени това, колкото и да му се иска; колкото и шум да вдига. Защото същинският празник, обогртен от тези свещени тайнства, се случва не другаде, а само дълбоко в самите нас. На единственото място, където може да се скрием от шумната тълпа.

Красимир Проданов

Българи от старо време – добрините на Димитър Кудоглу

Нашата история започва всъщност в Дрезден

Неочаквано се наложи да разбере повече и за миналото, и за настоящето му. А за да се сближиш с един град, трябва първо да се изгубиш по улиците му. После да откриеш местата, които те интригуват и вълнуват. Да си ги представиш в миналото.

Точно така разбуди въображение то ми и *Йенидже* – фабриката, която днес е станала архитектурна забележителност на града. Приличаща на джамия, тя приковава погледите отдалече. Навремето обаче тук са се произвеждали тютюневи изделия за почти цяла Германия – също и за Западна Европа. Сега коминът, който има вида на минаре, притежава по-скоро декоративна функция. От средата на миналия век тук производство няма.

Йенидже ражда най-финия тютюн

Беломорското градче е между Ксанти и Измир и отдавна се слави с аромата и фината текстура на тамошния тютюн. През 19. век отглеждането му става масово. Тютюнът се превръща и в почти единствен поминък на местните.

Регионът се слави навремето и с много български села. Точно в едно от тях, близо до Ксанти – Габрово, се ражда и Димитър през 1862 г.

Семейството му е известно в района – това е фамилия на богати тютюневи търговци. Заможните родители осигуряват добро образование на Димитър – от седем деца в семейството всъщност остават живи едва две, момче и момиче.

Та докато расте, Митко учи последователно при български учител, в гръцко училище и във френски колеж. Наистина получава добро образование – само езиците, които говори свободно, са пет.

Търговията с тютюн процъфтява през тези години

Става дума за последните десетилетия на 19. век. И ето я тук дрезденската връзка... В търсене на нови пазари, вече поел занаята на починалия си баща, Димитър Кудоглу решава да се установи именно в Дрезден. Още веднъж да подчертаем – той е на практика богат и успял, по това време, в самото начало на 20. век, има вече и семейство, оженен за момиче, което също е от богат род.

Кудоглу е привлечен от тютюневата слава на саксонския град, който

се е превърнал тогава в цигарената столица на Европа. Роля за това играе централното му разположение на континента. Затова и тук са най-добрите възможности да се върти търговия – логично, българинът превръща Дрезден в свое седалище.

Кудоглу е сред знатните граждани в саксонската столица, на практика той може да се сравнява по състояние и място в обществото с най-изтънчените немски аристократи от онази епоха. Добре уреденият му дом също подсказва това. Не му липсва и традиционното българско гостоприемство – Кудоглу винаги приема партньори и гости от България в своята къща, като им дава възможност и да преспиват там.

Явно доброто му име води до това, че му е предложено да стане и консул на България – той приема, но за да изпълнява длъжността както трябва, купува нова къща. Тя става известна под името Консулато.

Контактите на Кудоглу с България не секват

Става всъщност точно обратното... Като се стреми да е в час с онова, което се случва в родината, той започва да помага на младежите от своя край. Отпуска нещо като стипендии, както

Домът на българина в Дрезден

бихме казали сега. Родния си дом пък превръща в училище.

С времето желанието на Кудоглу да помага сякаш нараства. Изпраща например млади хора да учат медицина в Европа, създава и лечебница в селото си. Но истински размах неговата дейност придобива след поредицата от войни на Балканиите – в този период и село Габрово е изгорено, а съседяните му се оказват бежанци.

Даренията на Кудоглу започват да ваят едно след друго

Те са ту за Червения кръст, ту за най-различни организации. Често дарява и чрез фондовете на царското семейство. С негови пари се изхранват бедни, лекуват се болни... Разходите му за благотворителност са буквално милиони.

Едва свършили войните, българинът отделя внушителна сума за наука и издаване на книги. Дарява пари на Софийския университет, а започва да подкрепя и български музиканти.

Домът на благотворителността и народното здраве

Смъртта на съпругата му през 1923 г. кара Димитър Кудоглу да се обърне към още по-голямата си мечта – да създаде истинска болница у нас. През 1926 г. купува пловдивски хотел и го ремонтира, като след това

Фото: С. Нисимовъ 1928
Диспансерът на Кудоглу
„Домът на благотворителността и народното здраве“ Пловдив – le Dispensaire „Koudoglou“

дарява собствеността на специално създадена фондация. Същата е и съдбата на тютюневите складове, които притежава в града.

Така след около година отваря врати Домът на благотворителността и народното здраве. В неговия правилник пише, че никой, който се нуждае от помощ, не може да бъде върнат при никакви условия!

Това всъщност импонира и на най-важния принцип, който спазва този добър човек в живота си: *„Да е морално и справедливо“*. Прост принцип, от който в наши дни гледаме по-скоро да се отървем, отколкото да следваме.

Ние, българите, сме верни и последователни в принципа си да рушим миналото – затова едва ли изненадва фактът, че Домът на благотворителността отдавна не съществува; макар и паметник на културата, сградата е разрушена още през 1973 г. – това е съдбата и на другите места, свързани исторически с Кудоглу.

Спомените остават

Слава богу, има хора, които пазят поне паметта за този необикновен човек. Още през 2011 г. у нас излиза книгата „Кудоглу Благодетеля“. Нейни автори са д-р Мая Лесинска, която защитава и дисертация, посветена на големия дарител, както и уважаваният историк д-р Стефан Шивачев. Съвсем наскоро излезе и още една тяхна книга – „Димитър Кудоглу и Домът на благотворителността и народното здраве“.

Дано поне по този начин съхраним паметта за човека, когото и днес наричаме „най-големия дарител в сферата на общественото здраве у нас“. Нещо, което сякаш навремето е било повече уважавано – много държавници в онзи период изказват лично или публично благодарността си към Димитър Кудоглу, като той получава и орден „За граждански заслуги“ от цар Борис Трети. На което той отвръща скромно: „Съжалявам, че не съм Рокфелер или Форд, та да облекча страданията на бедните и да се роди така щастие в нашата хубава родина!“.

Пред портрета на благодетеля

Красимир Проданов

Снимки: Уикипедия и Регионален държавен архив в Пловдив

Откриването на Паметника на свободата на връх Шипка

Драматичните Шипченски боеве, разигрвали се между 9 – 14 (21 – 26) август 1877 г., до голяма степен предопределят изхода на Руско-турската война (1877 – 1878), която донесе свободата на България. Тези решителни сражения остават в народната памет като символ на героизмото на българските и руските защитници на връх Свети Никола (днес връх Шипка). Те са доказателство, че нашата свобода не е подарена, а извоювана и с кръвта на българските опълченци, без чиято саможертва нямаше да я има България.

Призови за издигане на паметник в памет на загиналите български опълченци

Идеята за построяване на паметник в знак на признателност към загиналите на връх Шипка (тогава връх Свети Никола, по-късно преименуван на връх Столетов) за пръв път се издига още на Учредителното събрание в старата българска столица Търново от Петко Славейков. Той предлага да се издигне паметник, в чиято основа да бъдат положени костите на българи и руси и който ще послужи като „пътеводна звезда за Съединението ни“.

Въпреки единодушно приетото предложение от депутатите през следващите години то сякаш минава на заден план за българските управляващи, заети с изграждането и модернизирването на новоосвободеното отечество.

В началото на 80-те години на 19. век на връх Свети Никола и в неговото подножие са издигнати единствено братски могили и руски паметници, един от които е Големият руски паметник, посветен на руския цар

Александър II.

Макар че на пръв поглед споменът за подвига и пролятата кръв на защитниците на връх Шипка започва да избледнява, през 80-те години 19. век идеята за издигане на паметник е повдигана от български общественици и някогашните български опълченци.

Новоучреденото в Пловдив Българско опълченско дружество записва в Устава си като своя първостепенна задача издигането на паметник „за спомен на загиналите опълченци за освобождението на българския народ“. През есента на 1883 г. неговите членове призовават своите сънародници да дарят пари за реализирането на тази благородна идея: „Българино! Не жали в случая своя грош; Нека с тоя ничтожен грош се закове един гвоздей, който да свидетелствува *пред твоето потомство, че ти достойно си почел прахта на тия, които умряха, за да живееш ти, за да живее целий народ*“.

Апел срещу забравата е и Вазовата „Епопея на забравените“, писана през

първата половина на 80-те години на 19. в. и посветена на българските възрожденци, борили се за духовното пробуждане и свободата на България. Изследователи смятат, че именно последната ода, „Опълченците на Шипка“, служи като стимул и вдъхновение за издигането на паметника.

През 90-те години на 19. век в българския печат започват да се появяват все по-настойчиви призови за издигане на паметник на връх Свети Никола. „Всяка година стотици хиляди лева се пръскат за разни непотребности и небивалици, но никому не минава през ума, за да си спомни за падналите на Шипченските върхове храбри защитници български опълченци! И ако не бяха нашите братя русите, които за увековечаване паметта на своите, паднали на Шипка за нашето Освобождение руски войници, да изградят находящите се днес там руски паметници, това славно за нашата история място – Шипка, би представлявало една жалка картина!... Време е да оставим осъдителното нехайство и немарливост към своите задължения и се заемем, за да се издигне поне един голям български паметник, който да увековечи името на падналите на Шипка народни борци“, отправя упрек към управляващите столичният в. „Юнак“ през 1899 г.

Въпросът за издигане на паметник на връх Свети Никола се поставя отново едва през 1909 г. на Конгреса на поборническо-опълченските дружества. Изминават цели 11 години преди да се вземе конкретно решение. Това става факт през 1920 г., по време на Конгреса на ветераните опълченци. Създаден е 6-членен комитет, който призовава българския народ да събере дарения за паметника. На 26 август 1922 г., по случай 45-годишнината от драматичните

боеве на връх Шипка, в присъствието на българския цар членовете на Комитета полагат тържествено основния камък, отслужени са молебен и панихида. „Паметникът, който ще се съгради тук, ще служи на всеки като живо свидетелство за това как българинът се жертва за своето отечество“, заявява тържествено цар Борис III.

Строителството на паметника

Обявеният през 1924 г. конкурс за изработване на паметник завършва без резултат. На втория анонимен конкурс на следващата година печели проектът на скулптора Александър Андреев и архитекта Атанас Донков. Впоследствие редица съвременници като художника Александър Миленков, скулптора Пандо Киселинчев, етнологът Христо Вакарелски посочват Александър Андреев като единствения и истински автор на проекта. Той, от своя страна, твърди, че е предложил на арх. Донков да го напише като съавтор, защото според изискванията на конкурса в проекта за паметник трябва задължително да фигурира името и на архитект.

Първоначално е решено паметникът да бъде издигнат на връх Орлово гнездо, т. е. там, където се разиграват най-драматичните и ожесточени боеве. Впоследствие тази идея отпада, понеже върхът е обявен за исторически паметник и върху него не бива да се извършват никакви промени. Затова строежът на монумента започва на съседния връх Свети Никола, още повече, че неговият релеф е по-удобен за строителна дейност.

Строителството на паметника започва през август 1926 г. Повече от един милион килограма пясък е пренесен от село (днес град) Шипка до върха в чували, качени на мулета, катъри и коне, преди да бъде прокарано шосе от Министерството на благоустройството. Строителните работи вървят бавно и поради суровите планински и климатични условия (силни ветрове, дъжд, мъгли), трудности от техническо естество, текучество на работна ръка заради здравословни проблеми и лошо заплащане. Стига се дори до трагикомични ситуации – през една нощ мечка откъква воловете на един от строителните предприемачи, друг път магарето на носача на водата изяжда плановете

на строежа.

Изработването на скулптурата на паметника – фигурата на лъва, е възложено на съавтора на проекта, скулптора Александър Андреев, и на неговия колега Кирил Шиваров. През 1928 г., малко след като е готова, по стечение на обстоятелствата тя се разбива. Поради липсата на достатъчно професионални специалисти в България и финансови средства отливването на толкова мащабна скулптура от бронз се забавя.

От 1928 г. ръководител на строежа става Пеньо Атанасов Колев (Бомбето) от Дряново, който има голяма заслуга за довършването на строежа през 1930 г. „И паметникът започва да расте, бавно и незабележимо на пръв поглед, ред по ред, етаж по етаж... Израсна изпод ръцете ни неудържимо, както расте житният клас под слънцето, въпреки трудностите, наложени от планината, и голямото текучество на работната ръка“, разказва той след години пред журналисти.

Общите разходи за построяването на паметника възлизат на 8 000 000 лв., като от тях държавата дава около 1 500 000 лв. и още 1 100 000 във вид на строителни материали. Според един от авторите на проекта, архитект Донков, най-голяма заслуга при събирането на средства имат българските ученици, войниците и редица женски благотворителни дружества.

Откриване на паметника през 1934 г.

Тържественото откриване на паметника е насрочено за 25 – 26 август 1934 г. Сред официалните гости са царското семейство, министрите, чуждестранни дипломати, останалите живи опълченци, руски ветерани. Всички български граждани, желаещи да присъстват на тържеството, ползват 70% намаление при пътуване по БДЖ. Над 80 000 българи се стичат на тържествата.

На 25 август са поставени големи знамена на върховете Орлово гнездо и на връх Свети Никола. Вечерта върховете са осветени от мощни прожектори. Паметникът е украсен с гирлянди от електрически лампи. На следващия ден са отслужени молебен и панихида за падналите защитници на върха от Старозагорския и Варненския митрополит. Откриването на па-

Скулпторът Александър Андреев.
Източник: ДА „Архиви“

метника е оповестено с 200 топовни изстрела, а няколко самолета кръжат и пускат венци.

Точно в 11 часа цар Борис III прерязва със златни ножици триколовната лента, която днес се съхранява в Националния военноисторически музей, отключва вратата на паметника със златен ключ, полага венец и произнася дълга и емоционална реч:

„Шипка е героичният образ на българското възраждане. Тя събра в един епически устрем мъжеството и духовните сили на българския народ. Но пътя до Шипка бе далечен път [...] Народните будители и апостолите на революцията, борците за българска църква и борците за българска държава работиха, всеки със средствата на своето време, но с еднакъв полет и със същата светла надежда за българското освобождение. Победоносната освободителна война, водена от руските войски, начело с незабравимия благороден рицар Цар Освободителя, бляскаво увенча този поглед на българина към свобода и народно добруване. [...] На тая светла епоха от борби, на това велико дело за Освобождението и на техните дейци и герои, народната признателност издигна тук, на това свято за нас място този величествен паметник. Всеки паметник обаче е разрушим от времето. Неразрушим е само споменът, който живее в поколенията и ги вдъхновява към подвиг. Такъв невидим паметник трябва да издигнем и ние в душите си за великата епопея за освобождението, за

Момент от строителството на паметника на връх Шипка. Снимка: Държавен архив

безсмъртния подвиг на Шипка, и да го предадем на нашите потомци.“

Втори етап от строителството

През 1957 г. започва вторият етап от строителството на паметника, който включва оформянето на интериора и благоустройството на околната местност. Преобразяването на интериора е възложено на група български скулптори – Иван Мандов, Мара Георгиева, Любен Димитров, Михаил Кац, Дора Дончева, начело с архитект Иван Васильов. На източната вътрешна стена е издълбан надписът: „Българино, склони чело пред туй свято място, заветен паметник на вечна дружба между българи и руси, увенчали с кръвта си нашата свобода“. На вътрешната западна стена е издълбан

известният стих на Христо Ботев: „Тоз, който падне в бой за свобода, той не умира...“. На местата на най-драматичните сражения са поставени възпоменателни плочи, възстановени са артилерийските позиции (батареи) с оръдията, командният пункт на ген. Столетов близо до върха. На съседния връх Орлово гнездо в скалите е забит железен кръст, който да напомня за саможертвата на българските и руските защитници на върха.

Същата година, по случай 80 години от Шипченската епопея, Министерският съвет обявява връх Шипка и цялата историческа околност за Национален парк музей. През 1969 г. е запален и вечният огън.

Паметникът на връх Шипка наподобява средновековна българска крепост

В архитектурно отношение паметникът на връх Шипка е повлиян от българската средновековна архитектура и затова наподобява средновековна българска крепост. Той представлява монументален каменен блок с формата на четиристенна пресечена пирамида.

Според първоначалния проект фигурата на лъва е трябвало да бъде поставена върху най-горната част на паметника, с поглед към юг, откъдето идват османските завоеватели. Поради ограничените възможности на тогавашната техника се решава той да бъде поставен върху централната част над входната врата. Лъвът не само подчертава българската хералдическа традиция, но и подвига на защитниците на връх Шипка, играе ролята на символ на борба и непобедима сила.

Към входа води широка стълба.

На северната страна е поставен надписът „На борците за свобода“, а на южната, източната и западната част имената на местата на три от най-драматичните битки по време на Руско-турската война – Шипка, Стара Загора и Шейново. Ниското подземно помещение е предназначено за костница. В светлия мраморен саркофаг, поставен върху четири лежащи лъва, са положени костите на загиналите български опълченци и руски воители. Зад него, на „вечна стража“, са застанали скулптурите на българския опълченец и руския войн (дело на Мара Георгиева и Любен Димитров).

На останалите етажи на паметника е разположена експозиция, „разказваща“ за подвига на защитниците на върха. Тя включва колекция от ордени, медали, снимки, документи, оръжие, лични вещи, първото бойно знаме на българското опълчение. От най-горната площадка се открива панорамен изглед към околността с възстановените батареи, траншеи, паметници и братски могили.

Първият уредник Кирил Димитров разказва, че през 30-те години веднъж видял сред посетителите шотландски военен отряд по покана на ген. Владимир Вазов. Паметникът е посещаван ежегодно от множество туристи, включително официални лица и чуждестранни държавни глави. През последните години се наложи традицията в рамките на ежегодните тържества през август да се прави възстановка на епичните Шипченски сражения, които да ни напомнят за героизма и саможертвата на хилядите български опълченци и руски воители.

д-р Красимира Мархалева

На Шипка всичко е спокойно. Паметникът на свободата на връх Шипка. Снимка: Уикипедия

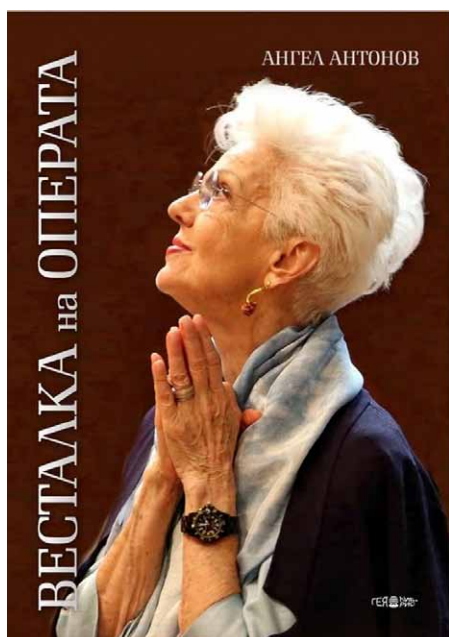
Накратко

На 12 декември 2024 г. Съветът на министрите на вътрешните работи на ЕС гласува единодушно пълноправното приемане на България и Румъния в Шенген по суша.

От 31 март 2024 г. България и Румъния бяха приети частично в Шенгенското пространство само по въздух и вода, но от 1 януари 2025 г. двете страни стават пълноправни членки и проверките по сухопътните им шенгенски граници отпадат. България и Румъния обаче ще продължат да осъществяват проверки на случаен принцип по шенгенските си граници още шест месеца.

В рамките на честванията на 90-годишнината на голямата българска оперна певица Райна Кабаиванска в България излезе монографията „Весталка на операта“ на Ангел Антонов, а в Италия беше публикувана книгата „Raina Diva“. Кабаиванска получи и златна звезда в единствената в света Алея на славата на оперното изкуство в Бусето – родния град на Джузепе Верди. Българската оперна прима е кавалер на Ордена на Италия, пет пъти е обявена за най-популярна личност на Италия и два пъти – за музикант на годината.

Певци от майсторския клас на Райна Кабаиванска в Нов български университет участваха в празничния концерт в чест на рождения ѝ ден –

15 декември, който се състоя в Театро Павароти-Френи в Модена.

Изложба от 150 фотографии, посветена на артистичната, преподавателска и благотворителна дейност на Райна Кабаиванска, беше експонирана във фойето на Националната опера и балет и в Градската градина пред Народния театър „Иван Вазов“.

Министърът на културата Найден Тодоров награди световноизвестната певица с български корени Силви Вартан с най-високото отличие на Министерството на културата – „Златен век“ – огърлие – за нейния изключителен принос

Министър Найден Тодоров и Силви Вартан

в развитието и утвърждаването на българската култура и национална идентичност. Това стана в навечерието на откриването на изложбата „Силви Вартан и нейната България“ в галерията на Българския културен институт в Париж.

Експозицията, открита в началото на декември, включва около 50 фотографии от посещенията на Силви Вартан в България и е посветена на 80-годишния ѝ юбилей.

Забележителна е и дарителската дейност на рок певицата с унгаро-българо-арменски произход. Чрез фондацията си „Силви Вартан за България“ тя прави дарения на български болници и домове за деца в неравностойно положение.

Стартира чат приложението #BgGPT с изкуствен интелект от последно поколение, създадено от Institute for Computer Science, Artificial Intelligence and Technology към Софийския университет „Св.

Климент Охридски“. То е достъпно на адрес bggpt.ai и може да се ползва безплатно и свободно. (Източник: МОН)

Излезе от печат първата част от книгата на известния български историк проф. Пламен Павлов „България: кратки хроники“ (издателство „Изток-Запад“). В нея се отразяват малко известни или напълно непознати събития от миналото на българските земи. Авторът пише за известни и не толкова известни личности и духовни водачи от нашата история. Една от интересните хипотези в публикацията е, че България не пада под османско владичество през 1396 г., а през 1422 г. – с падането на Видинското царство.

През 2024 г. български ученици спечелиха общо 91 медала от международни, европейски, младежки и балкански олимпиади и състезания – 11 златни, 40 сребърни и 40 бронзови. Виктор Лилов постигна световен рекорд – той е единственият в света със златни медали от две международни олимпиади – по химия и биология. По време на

Президентът Румен Радев и Виктор Лилов

традиционната Годишна олимпийска среща, организирана от Сдружението на олимпийските отбори по природни науки, Виктор Лилов беше отличен с грамота от президента Румен Радев за „Върхови постижения в образованието, принос в развитието на националните отбори по природни науки и издигане на международния престиж на България“.

брой 6/2024 *България*

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа
на Министерството на културата на Чешката
република

Регистрационен номер в Министерството на
културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархочева, Красимир Прода-
нов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, Даниела Горчева, д-р Димана
Иванова, Златна Костова, Здравка Славова,
Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова,
Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев,
Асен Милчев, Георги Георгиев, Диялна
Анастасова, Раиса Андонова-Щурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 22, брой 6/2024

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не
могат да бъдат размножавани, публикувани
и/или предавани по електронен, механичен,
фотокопирен или друг начин, както и въвеж-
дани в информационни системи, включително
компютърни, без изрично писмено съгласие
от издателя – Vazrazhdane

Позицията на редакцията може да не съвпа-
да с мнението на авторите на публикуваните
материали. Авторите отговарят за авторство-
то на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České
republice
Časopis je vydáván s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 6/2024

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XXII

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 6/2024

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazrazhdane, Vocelova 3

120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazrazhdane

Абонамент

**Интересува ли ви животът на
българите в Чехия, България
и в целия свят?**

Абонирайте се за списание „Бъл-
гари“, подкрепете своето българ-
ско списание! „Българи“ е едно от
най-представителните списания на
българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя
е само 240 Kč. Средствата можете
да изпратите на сметката на сдруже-
нието **2201279334/2010** или по по-
щата на адрес: Vazrazhdane, Vocelova 3,
120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322

или ни пишете на e-mail

bulgari@atlas.cz

За контакти:

Vazrazhdane

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Тел.: +420 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Facebook: Bulgari Vazrazhdane

Снимки на стр. 35: архив на сдружение „Възраждане“

Снимки на стр. 36: архив на сдружение „Възраждане“ и Деница Проданова

Коледа в БНУ „Възраждане“

15 декември 2024 г., Дом на националните малцинства

Дни на българската култура в Прага

21 ноември – 17 декември 2024 г.

